

Lunds universitet
Filosofiska institutionen

KONTRAKTUALISM OCH KONSTRUKTIVISM

Om ursprungspositionens funktion i John Rawls rättviseteori

Kristoffer Svenson
Uppsats FPR 503, 41-60p
VT 2005
Handledare: David Alm

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
1:1 Problemformulering	1
1:3 Uppsatsens struktur	3
2. Bakgrund	4
2:1 Ursprungspositionen och rättviseprinciperna	4
2:2 Kymlickas fråga	6
2:3 Dworkins varning	7
2:4 Den naturliga och den konstruktivistiska modellen	8
3. Argumentation	11
3:1 Två tolkningar av ursprungspositionens funktion	11
3:2 De rätta principerna	13
3:3 Konstruktivismens metaforiska natur	16
3:4 Kontraktualism och konstruktivism	19
4. Summering	22
Appendix: Rawls och metafysik	24
Litteratur	28

1. INLEDNING

John Rawls rättviseteori har tagit stor plats i den filosofiska argumentationen de senaste trettio åren. Den teori han presenterade i *A Theory of Justice* 1971, innebar ett brott mot den rådande moralfilosofiska diskussionen som var starkt utilitaristiskt präglad. Den allmänna uppfattningen var att utilitarismen helt enkelt måste vara den riktiga teorin, om man bara kunde komma ifrån de kontraintuitiva inslagen som utilitarismen hade och fortfarande har. (Se Scheffler 2003: s. 426ff, för en mer utförlig diskussion om Rawls förhållande till utilitarismen.) Exempelvis känns det intuitivt riktigt att maximera nyttan, men intuitivt fel att döda en människa och använda organen för att rädda två andra. Rawls skriver i förordet till *A Theory of Justice*, att resultatet av att det inte konstruerats något alternativ till utilitarismen är att vi tvingats välja mellan utilitarism och intuitionism (Rawls 1999: s. 17).

Rawls rättviseteori ska ses som en fortsättning av den kontraktualistiska traditionen inom moralfilosofin. Han skriver: ”Mitt mål är att presentera en rättvisepuffattning som gör den välbekanta teorin om samhällsfördraget, så som denna ser ut hos exempelvis Locke, Rousseau och Kant, generellare och lyfter upp den till en högre abstraktionsnivå.” (Ibid. s. 32). En sådan teori erbjuder “en alternativ systematisk uppfattning om rättvisa, ett alternativ som – åtminstone enligt [Rawls] mening – är överlägsen den i traditionen förhärskande utilitarismen.” (Ibid. s. 18).

1:1 Problemformulering

Rawls kontraktualism förutsätter inget verkligt kontrakt. I hans teori finns inget naturtillstånd som överges för samhällsfördraget. Den kontraktualism som Rawls förespråkar befinner sig på en annan abstraktionsnivå än exempelvis Lockes kontraktualism. Hos Rawls är det inte främst ett kontrakt som måste formuleras och accepteras, utan den situation där vi skulle vilja underteckna ett kontrakt som måste formuleras. Rawls tänker sig att vi måste föreställa oss en ursprungsposition, där rationella människor skulle komma fram till principer som samhällets grundläggande institutioner bör vara utformade efter. Vilka principer man kommer fram till i ursprungspositionen beror på hur man tänker sig ursprungspositionen se ut.

Kymlicka poängterar intuitionens roll för Rawls kontraktualism (Kymlicka 1995: s. 74ff). Det är med sin intuitiva rättvisepuffattning om partikulära fall, som Rawls kommer fram till både sin beskrivning av ursprungspositionen och de generella rättvisepuffattningarna. Kymlicka frågar sig varför Rawls överhuvudtaget ska bry sig om att tala om kontraktualism. I uppsatsen använder jag mig av Kymlickas termer, ”det intuitiva argumentet” och ”kontraktsargumentet”. Kymlickas kritik mot Rawls, som så här tidigt i uppsatsen endast kan utskrivas ofullständigt, säger att Rawls använder sig av ”det intuitiva argumentet” på bekostnad av ”kontraktsargumentet”. Jag ska snart ge en mer utförlig beskrivning av dessa två termer, men nu kan innebörden av Kymlickas kritik sägas vara att Rawls teori inte är ”tillräckligt kontraktualistisk”.

Jag kommer att utgå ifrån att Rawls själv vill se sin teori som kontraktualistisk och att han ser stora poänger med att tala om ursprungspositionen. Det mest uppenbara skälet att tro det är att Rawls ägnat så mycket tid och boksidor åt ursprungspositionen. Han uttryckliga önskan är som bekant att bygga vidare på den kontraktualistiska traditionen från Locke, Rousseau och Kant (se citatet ovan).

Det är dock inte uppenbart att så verkligen är fallet. Kymlickas kritik är allvarlig och tvingar fram frågor om vilken funktion ursprungspositionen har i Rawls teori. Jag ska i uppsatsen argumentera för att det finns två tänkbara tolkningar av ursprungspositionens

funktion för teorin. Den ena tolkningen säger att ursprungspositionen spelar en liten, rent av ingen, roll för teorin. Den andra tolkningen säger att ursprungspositionen spelar mycket stor roll för teorin. Jag kommer inte att argumentera för att någon av tolkningarna måste vara fel (däremot är inte tolkningarna logiskt oberoende av varandra, den ena tolkningen utesluter den andra). De två tolkningarna av ursprungspositionens funktion, bygger på två helt olika uppfattningar av rättvisepincipernas metafysiska status.

Uppsatsen kan således läsas som en diskussion av Rawls teori, snarare än en kritik. Därmed är det inte sagt att uppsatsen inte är kritiserade. Jag vill visa att Rawls teori inte nödvändigtvis är kontraktualistisk, även om det uppenbarligen varit Rawls avsikt. Med min argumentation vill jag komma fram till att Rawls teori, för att vara en kontraktualistisk teori, också måste vara en konstruktivistisk teori (konstruktivismen är ett exempel på vad jag tidigare, något dunkelt, kallade rättvisepincipernas metafysiska status). Den tes jag argumenterar för kan formuleras: *för att Rawls rättviseteori ska vara en kontraktualistisk teori, måste den också vara en konstruktivistisk teori.*

Det är inget mål i sig för en teori att vara kontraktualistisk, min argumentation kan inte visa på någon speciell styrka eller svaghet hos teorin. Tesen skulle kunna formuleras på så vis att om andra metafysiska förutsättningar gäller (än konstruktivismen), så måste de kontraktualistiska elementen av teorin ge vika för intuitionistiska. Med min tes vill jag alltså presentera en tolkning av Rawls, där det som Kymlicka kallar "kontraktsargumentet" ges större vikt.

Tesen kräver en genomgång av vad jag avser med termen "kontraktualism". Jag talar här specifikt om den kontraktualism som återfinns i Rawls teori. Denna korta genomgång är viktig, då argumentationen för tesen till stor del kommer att handla om vad som kan räknas som en kontraktualistisk teori. Jag måste kunna visa att de icke-konstruktivistiska tolkningar av Rawls som är möjliga, inte är kontraktualistiska (vilket är en uppenbar konsekvens av tesen). För att göra det är det av största relevans att jag så här tidigt i uppsatsen diskuterar vad som krävs för att en tolkning av Rawls ska kunna sägas ta hänsyn till Rawls kontraktualism. Naturligtvis är det lika viktigt att klart visa vad som menas med konstruktivism (eller vad jag avser med termen). Jag kommer dock tillfälligt att lägga den frågan åt sidan och återkomma till den senare i uppsatsen, framförallt i delarna 2:4, 3:3 och 3:4.

Rawls hypotetiska kontraktualism måste av nödvändighet vara annorlunda än den som återfinns hos exempelvis Locke (då den senare utgår från ett verkligt kontrakt). Samtidigt måste den vara "tillräckligt kontraktualistisk" för att etiketten kontraktualism ska vara meningsfull. Vad som krävs för att en teori ska vara "tillräckligt kontraktualistisk" är inte helt lätt att svara på, jag ska försöka peka på vissa väsentliga egenskaper hos Rawls teori som gör den kontraktualistisk (eller om man så vill: "tillräckligt kontraktualistisk"). Dessa egenskaper måste varje tolkning av Rawls, som vill bevara teorins kontraktualistiska natur, ta hänsyn till.

Teorin måste, på något sätt, handla om en överenskommelse. Överenskommelsen är i Rawls teori mycket speciell, då den är hypotetisk och mycket abstrakt. Det är oklart (och till stor del uppsatsens ämne) hur denna överenskommelse är tänkt, vilken funktion den har för teorin och för de principer man under en sådan överenskommelse skulle sluta sig till. Rawls hypotetiska kontraktualism inbjuder till frågan om vilken funktion kontraktet har. Ett förslag är att kontraktet rättfärdigar principerna, men jag tror inte det är ett bra förslag. I del 3:2 (och till viss del i 2:3) argumenterar jag emot det förslaget. Jag kommer istället att argumentera för att överenskommelsens funktion (eller ursprungspositionens funktion) är att ge rättvisepinciperna objektiv giltighet. Jag menar att rättvisepincipernas objektiva giltighet är en av de väsentliga egenskaper hos Rawls teori, som gör den kontraktualistisk. Eller rättare sagt: en väsentlig egenskap i Rawls kontraktualism är att de principer man skulle sluta sig till i ursprungspositionen, är principer som äger objektiv giltighet. Med objektiv giltighet menar

jag att principerna inte bara måste accepteras i Rawls tänkta ursprungsposition, då vissa villkor gäller, utan även då inte dessa villkor gäller. Det kan heller inte vara så att var och en kommer fram till sina egna subjektiva rättvisepprinciper, genom att tänka sig ursprungspositionen se ut på olika sätt. Rawls måste ha menat mer med sin teori, än att uttrycka sin subjektiva rättvisepprincip (han måste exempelvis anse att hans rättvisepprinciper, objektivt sett, är att föredra framför Nozicks tre huvudsatser i entitlement-teorin). Detta är vad jag menar med att hans principer måste äga objektiv giltighet. Det betyder dock inte att de ska ses som universella grundprinciper. Rawls skriver uttryckligen att rättvisepprinciperna inte gäller på alla områden, ”inte i kyrkor eller vid universitet, inte ens alla samhällens grundstruktur.” (Rawls 2001c: s. 102).

Trots att Rawls kontraktualism är hypotetisk, att det aldrig existerat något kontrakt eller någon ursprungsposition, måste ändå de principer man sluter sig till, som ”undertecknas”, vara objektivt giltiga principer. Det är en av utmaningarna för Rawls kontraktualism (varför ska vi bry oss om ett kontrakt som aldrig funnits?) och det är en väsentlig egenskap hos teorin, som gör den kontraktualistisk.

Rättvisepprincipernas objektiva giltighet är naturligtvis inte den enda väsentliga egenskapen i Rawls teori, men det är en egenskap hos Rawls kontraktualism som är mycket viktig för uppsatsens ämne. Jag låter det vara osagt om det är en egenskap som är väsentlig för all form av kontraktualism. Den här uppsatsen handlar uteslutande om Rawls kontraktualism.

1:2 Uppsatsens struktur

I uppsatsen kommer jag att förutsätta både att Rawls beskrivning av ursprungspositionen är godtagbar, samt att rättvisepprinciperna är de principer som skulle väljas i en sådan ursprungsposition. Dessa förutsättningar spelar en stor roll för argumentationen, eftersom de hjälper mig att visa varför rättvisepprinciperna måste vara de rätta principerna. Det kommer också att hjälpa mig att argumentera för tesen, att om Rawls teori ska vara en kontraktualistisk teori, så måste det vara en konstruktivistisk teori.

Jag ska inleda med att översiktligt presentera de delar av Rawls teori som är relevanta för uppsatsen. Av nödvändighet måste det bli en kortfattat presentation av en mycket utförlig teori. Det är alltså inte en fullständig presentation av Rawls rättviseteori, snarare är det ett urval av teorin. Jag ska även ta upp en del av den kritik som finns mot Rawls, som varit mig till hjälp i uppsatsskrivandet, som hjälpt mig såväl med att formulera tesen som med att argumentera för den.

Den refererande delen kommer att vara koncentrerad till två problem. Det första problemet har jag redan nämnt. Det handlar om att Rawls, när han låter intuitionen få stor vikt för teorin, gör det på bekostnad av kontraktsargumentet. Det andra problemet är ett mer generellt problem med hypotetiska kontrakt, varför man överhuvudtaget ska tillskriva hypotetiska kontrakt någon vikt, med tanke på att de inte har de bindande egenskaper som verkliga kontrakt har.

Jag vill visa att dessa två problem hänger samman och tillsammans bildar något som kan liknas vid ett dilemma. Om man vill lösa problemet med att kontraktsargumentet har så liten roll i Rawls teori, får man problem med att förklara varför man ägnar det hypotetiska kontraktet stor vikt. Det motsatta gäller, att om man vill tona ner det hypotetiska kontraktets vikt, då man får problem med att förklara på vilket sätt teorin är en kontraktualistisk teori. Utifrån detta ”dilemma” ska jag sedan diskutera två tolkningar av ursprungspositionens funktion för teorin, två olika roller som ursprungssituationen kan tillskrivas.

I argumentationens första del presenterar jag de två rollerna som ursprungspositionen kan tänkas ha i teorin. Rollerna hänger samman med de modeller jag presenterar i den refererande delens sista avsnitt. Jag ska därefter argumentera för att rättvisepinciperna måste ses som ”de rätta” principerna, men av olika anledningar, beroende på vilken av de två rollerna man väljer att tillskriva ursprungspositionen. De sista två delarna av argumentationen ägnar jag åt konstruktivismen och dess förhållande till kontraktualismen.

I slutet av uppsatsen finns en avslutande del där jag översiktligt presenterar de slutsatser jag kommit fram till. Jag summera även där min argumentation och visar hur de olika delarna av argumentationen haft relevans för tesen. Längst bak återfinns ett appendix, som ska läsas som en del av argumentationen. Uppsatsens delar hänger samman på så vis att t ex 3:1 inte kan läsas före 2:4. Detta gäller inte texten i appendixet, vilket är ett av skälen till dess placering. Appendixet bör läsas sist, eller efter hänvisningen i huvudtexten.

2. BAKGRUND

När jag skriver om Rawls rättviseteori, skriver jag om den så som den framställs i *A Theory of Justice/En teori om rättvisa* (1975/1999). Rawls fortsatte att utveckla sitt teoribygge, men min uppsats handlar först och främst om den teori han presenterade 1971¹. Det är här argumentationen för differensprincipen återfinns, vilken enligt Scanlon kan ses som ett paradigm i den kontraktualistiska argumentationen (Scanlon 2000: s. 228). Om inget annat nämns, så är det den teorin, de rättvisepinciper och den beskrivningen av ursprungspositionen, som min uppsats är avsedd att argumentera kring.

2:1 Ursprungspositionen och rättvisepinciperna

Även om det inte är klart hur ursprungspositionen ska uppfattas, råder det inga tvivel om att den inte ska uppfattas som historisk händelse. Rawls skriver att man kan betrakta ursprungspositionen som ett medel för att förklara och sammanfatta innebörden av villkoren för de principer som vi efter tillbörlig eftertanke är villiga att erkänna som rimliga (Rawls 1999: s. 41). I *Taking Rights Seriously* argumenterar Dworkin för att Rawls ursprungsposition ska ses som en anordning för att testa motstridiga argument (Dworkin 1977: s. 181). Han syftar då på argument som rör olika sätt att se på rättigheten till jämlikhet.

Vad Rawls vill är som sagt, att ”presentera en rättvisepuppfattning som gör den välbekanta teorin om samhällsfördraget, så som den ser ut hos exempelvis Locke, Rousseau och Kant, generellare och lyfter upp den till en högre abstraktionsnivå” (Rawls 1999: s. 32).

Ursprungspositionen är en tänkt position, där man tänker sig samhällets individer (eller representanter för samhällets individer), bakom en slöja av okunnighet. Tanken är att de principer människorna i ursprungspositionen skulle komma fram till, är de principer som samhällets grundläggande institutioner bör vara utformade efter. Enligt Rawls skulle människorna i ursprungspositionen komma fram till två rättvisepinciper.

Den första principen kan enligt Rawls formuleras: ”alla ska ha rätt till det mest omfattande systemet av grundläggande friheter som är förenligt med att alla andra har ett liknande system av för alla lika stora friheter” (Rawls 1999: s. 76). Till de grundläggande friheterna räknar Rawls den politiska friheten, yttrande- och mötesfriheten, samvetsfriheten och tankefriheten,

¹ Den svenska översättning som jag använt mig av bygger på den reviderade versionen som gjordes för den tyska utgåvan från 1975. Det är kanske därför riktigast att tala om Rawls teori från 1975. (Se Rawls 2001b: s. 415)

friheten från psykologiskt förtryck och fysiskt övervåld, rätten att inneha personlig egendom, rätten att inte utsättas för godtyckliga arresteringar och gripanden. Dessa friheter ska enligt den första principen vara lika för alla. (Ibid. s. 77).

Den andra principen formuleras på så sätt att ”sociala och ekonomiska ojämlikheter ska ordnas så att de är både a) till största förväntade fördel för de minst gynnade och b) knutna till ämbeten och befattningar som står öppna för alla under förhållanden som ger alla skäligt jämgoda möjligheter” (Ibid. s. 96). Den andra principen består alltså av två delar, av vilka den första brukar kallas differensprincipen.

Principerna är lexikaliskt ordnade, så att den första principen alltid måste ha företräde framför den andra principen. Det är med andra ord inte tillåtet att öka jämlikheten, genom att göra inskränkningar i någon människas grundläggande friheter. Därefter har rättvisan företräde framför effektivitet och välfärd. (Ibid. s. 291) Man kan se den andra principen som två separata principer och tala om tre rättvisepinciper. För min uppsats är det dock av underordnad betydelse hur många rättvisepinciperna är. Jag kommer att tala om dem som två, eftersom det är vad Rawls gör.

Det finns många invändningar mot differensprincipen. Det har t ex hävdats att den är allt för talangokänslig, eller för ambitionsokänslig, att den helt enkelt inte gör skillnad på valda och ovalda ojämlikheter, att differensprincipen tvingar vissa människor att betala för andras val (se t ex Kymlicka 1995: s. 81ff.). Denna typ av kritik ligger utanför uppsatsens ramar.

Rättvisepinciperna är inte tänkta att användas på så vis att de bör tas i beaktande av varje människa, vid varje tänkbar valsituation som rör rättvisa. Differensprincipen är t ex inte avsedd att lösa problem som uppstår i vardagen, som om det är rättvist att alla på arbetsplatsen, oavsett inkomst, bidrar med lika mycket pengar till kaffekassan. Det är förvisso också frågor som handlar om rättvisa, men Rawls ämne är social rättvisa. Han skriver: ”För oss handlar rättvisa främst om samhällets grundstruktur, eller närmare bestämt hur de viktigaste samhällsinstitutionerna fördelar grundläggande rättigheter och skyldigheter och bestämmer att vinsterna från det sociala samarbetet ska delas” (Rawls 1999: s. 28)

Varför skulle då människorna i ursprungspositionen komma fram till rättvisepinciperna? Svaret står att finna i att de befinner sig bakom okunnighetens slöja. De är helt enkelt inte medvetna om vilken samhällsposition de har, om de tillhör någon minoritetsgrupp, vilken samhällsklass de tillhör eller något sådant. Dessutom är människorna i ursprungspositionen ömsesidigt ointresserade av varandra. De är de rationella varelser, som kommer fram till de principer som är rationellt att komma fram till bakom okunnighetens slöja. Eftersom de inte vet någonting om sin samhällsposition, inser de att det är bäst för dem själva om samhället är utformat på ett sätt som gynnar de sämst ställda. De riskerar ju att själva vara en av de sämst ställda och kommer därför att välja differensprincipen.

Enligt Rawls hjälper idén om ursprungspositionen oss att komma fram till de rätta principerna för rättvisa. Ursprungspositionen kan ses som ett test, där vi undersöker om vårt tänkande kring moraliska frågor leder oss fram till de principer som vi efter tillbörlig eftertanke är villiga att erkänna som rimliga. Jag ska senare visa att detta inte är den enda tänkbara uppfattningen om ursprungspositionens roll, men först ska jag visa på de problem som uppstår, om man väljer att uppfatta ursprungspositionen som ett test för vår intuitiva rättvisepuppfattning.

2:2 Kymlickas fråga

Som jag skrev i inledningen kommer jag att kritisera Rawls utifrån förutsättningen att hans beskrivning av ursprungspositionen är godtagbar. Det är ändå av intresse att titta på hur Rawls kommer fram till sin beskrivning av ursprungspositionen, där det mest utmärkande draget är att människorna befinner sig bakom okunnighetens slöja.

Metoden han använder sig av kallas reflektivt ekvilibrium och går ut på att försöka få ens uppfattning om partikulära fall att stämma överens med ens generella principer. Man brukar tala om att man resonerar från ”två håll”, både genom att formulera om de generella principerna och tänka djupare kring sin uppfattning om partikulära fall, till dess att man når reflektivt ekvilibrium (se Rawls 1999: s. 39ff). Om man t ex har en partikulär uppfattning om att slaveri alltid är fel, så får inte ens generella principer vara formulerade så att de implicerar att slaveri kan vara acceptabelt under vissa omständigheter. Man måste då formulera om de generella principerna, samtidigt som man ställer sig frågan om det verkligen inte finns några omständigheter då slaveri kan vara acceptabelt. På så sätt arbetar man från båda håll till dess att man når reflektivt ekvilibrium.

Rawls använder sig av vad som kallas ”det intuitiva argumentet”. (Kymlicka 1995: s. 62ff). Den intuitiva rättviseuppfattningen säger oss exempelvis att det är orättvist om människor missgynnas på grund av handikapp eller någon annan naturgiven egenskap som hon inte kan hjälpa att hon har. Vi tycker att man ska ha samma karriärmöjligheter oberoende av hudfärg, kön eller social bakgrund. Lika orättvist är det att någon gynnas av att ha haft turen att födas med ovanligt hög IQ, eller in i en privilegierad samhällsgrupp. Det är dock till hela samhällets gagn att en människa som haft turen att födas med hög IQ också ges möjlighet att utveckla denna talang, även om den är oförtjänt. Det är t ex i allas intresse att de som utbildar sig till hjärnkirurg är de som är bäst lämpade, vilket vi för exemplets skull kan förutsätta att de med högst IQ är. Med hjälp av intuitionen kommer vi alltså fram till differensprincipen, att alla ojämlikheter måste gagna de sämst ställda. Vad jag här har presenterat är ett intuitivt argument för differensprincipen.

Parallellt med detta argument använder Rawls även det som Kymlicka kallar ”kontraktsargumentet”. Han vill med ledning av det intuitiva argumentet komma fram till en beskrivning av ursprungspositionen. Beskrivningen måste vara sådan att människorna i ursprungspositionen skulle komma fram till differensprincipen. För att differensprincipen ska väljas menar Rawls, som jag tidigare skrivit, att människorna måste vara rationella, ömsesidigt ointresserade av varandra och bakom en slöja av okunnighet. Människorna i en sådan ursprungsposition skulle komma fram till differensprincipen. Det är vad Kymlicka kallar kontraktsargumentet för differensprincipen (Kymlicka 1995: s. 66ff).

För att komma fram till beskrivningen av ursprungspositionen börjar man med att prova en vag beskrivning av ursprungspositionen, exempelvis som en position där alla är moraliska jämlingar. Därefter undersöker man hur de principer som skulle väljas i en sådan ursprungsposition stämmer överens med vår intuitiva idé om rättvisa. Om principerna inte stämmer överens med den intuitiva uppfattningen, formulerar man om beskrivningen av ursprungspositionen, samtidigt som man tänker djupare kring sin intuitiva rättviseuppfattning. Så arbetar man fram och tillbaks, till dess att argumenten sammanfaller och man har en beskrivning av ursprungspositionen där man skulle komma fram till de principer som stämmer överens med vår välgrundade intuitiva uppfattning om rättvisa. (Rawls 1999: s. 40f.).

Rawls erkänner med andra ord att det är beskrivningen av ursprungspositionen som leder fram till kontraktsargumentet för differensprincipen. Det kan verka som ett uppenbart fusk och fel i argumentationen, men det är bara felaktigt om man tolkar Rawls på så vis att han menade att de två argumenten oberoende av varandra ger varandra stöd. Så är dock inte fallet.

Rawls poängterar själv att man måste betrakta hans teori som en helhet och se hur teorin stämmer med och organiserar våra genomtänkta omdömen i ett reflektivt ekvilibrium. Han skriver att ”berättigandet [handlar] om att många överväganden stödjer varandra, att allt går att foga samman till en enda koherent uppfattning” (Ibid. s. 533).

Däremot får Rawls ett annat problem, att förklara varför det helt enkelt inte räcker med det intuitiva argumentet, varför han alls ska bry sig om kontraktsargumentet. Kymlicka skriver, retoriskt, att det är en mycket bra fråga (Kymlicka 1995: s. 76). Hädanefter kommer jag att referera till detta problem som *Kymlickas fråga*, varför Rawls överhuvudtaget ska bry sig om andra argument för sin rättviseteori än de intuitiva.

Rawls är medveten om detta problem. Han erkänner att hans syn på ursprungspositionen som ett medel för att kunna förklara och sammanfatta innebörden av de villkor för de principer som vi efter tillbörlig eftertanke är villiga att erkänna som rimliga, också den är en intuitiv tanke (Ibid. s. 41f). Rawls tycks inte göra mycket för att tona ner det intuitiva argumentets vikt, eller ge kontraktsargumentet större vikt. Kymlickas fråga kvarstår alltså, varför Rawls ska bry sig om kontraktsargumentet.

Jag förutsätter att människorna bakom okunnighetens slöja skulle komma fram till rättvisepinciperna. Däremot kommer jag inte att förutsätta att det finns ett uppenbart svar på Kymlickas fråga. Ett svar på Kymlickas fråga måste innebära en tolkning av Rawls som ger kontraktsargumentet större vikt, men inte heller det är som vi snart ska se oproblematiskt.

2:3 Dworkins varning

I *Taking Rights Seriously* skriver Dworkin att ”ett hypotetiskt kontrakt inte är en blekare form av ett faktiskt kontrakt; det är överhuvudtaget inget kontrakt” (Dworkin 1977: s. 151). Dworkin poängterar att det är en stor skillnad på ett historiskt kontrakt, som i sig själv är skyldighetsgivande, vilket ett hypotetiskt kontrakt inte är (Ibid.). Om jag har förbundit mig att göra något genom att underteckna ett kontrakt, behövs inget annat än kontraktet för att visa att jag har en skyldighet. Detta gäller inte för det hypotetiska kontraktet, som jag aldrig undertecknat. Dworkin visar detta med ett exempel som går ut på att jag tänker mig äga en tavla som jag på måndagen inte vet är värdefull och skulle ha sålt för hundra dollar om någon erbjudit mig det. På tisdagen får jag veta att tavlan är värdefull. Det är då orimligt och märkligt att på onsdagen säga att jag fortfarande måste gå med på att sälja tavlan för hundra dollar, eftersom det är vad jag skulle ha gjort på måndagen, då jag inte visste om tavlans egentliga värde. (Ibid. s. 152)

Om jag däremot hade skrivit ett köpekontrakt med någon på måndagen, är det inget konstigt krav att jag fortfarande bör gå med på att sälja tavlan på onsdagen. Alltså: ett verkligt kontrakt innebär i kraft av sig självt en skyldighet, vilket ett hypotetiskt kontrakt inte gör.

Eventuellt skulle det underlätta mycket, om det gick att jämställa det hypotetiska kontraktet med ett verkligt. Rawls skulle då kunna visa att vi har en skyldighet att acceptera rättvisepinciperna på grund av det hypotetiska kontraktet (vilket bör påpekas att han inte gör). Dworkins exempel är inte avsett att kritisera Rawls, utan snarare varna för en felaktig och absurd tolkning av Rawls. Jag kommer att referera till detta som *Dworkins varning*.

I *Justice as Fairness: Political not Metaphysical* ställer Rawls själv frågan, vad ursprungspositionen har för signifikans, om hypotetiska kontrakt inte är bindande (Rawls 2001a: s. 400) Han säger att ursprungspositionen ”modellerar (models) vad vi anser vara godtagbara omständigheter, under vilka representanter för fria och jämlika personer kan komma fram till villkoren för socialt samarbete vad gäller de grundläggande strukturerna för samhället” (Ibid. s. 402). Det hjälper oss att veta hur vi ska tänka, eftersom det erbjuder en

renodlad bild av vad rättvisan kräver av oss, när vi ser på samhället som ett system av samarbete mellan fria och jämlika personer. Han har introducerat sin idé eftersom den ”erbjuder det bästa sättet att utarbeta en politisk uppfattning om rättvisa för de grundläggande strukturerna, utifrån den fundamentala intuitiva idén om samhället som ett rättvist (fair) system av samarbete mellan fria och jämlika medborgare” (Ibid.).

I slutet av *En teori om rättvisa*, skriver Rawls: ”Slutligen kan vi påminna oss om att ursprungspositionens hypotetiska karaktär inbjuder till frågan: Varför skulle vi alls ägna ursprungspositionen något intresse, av vare sig moraliskt eller annat slag. Vi erinrar oss svaret: de villkor som ingår i beskrivningen av denna situation är sådana vi faktiskt accepterar” (Rawls 1999: s. 540).

Både i *Justice as Fairness: Political not Metaphysical* och i *En teori om rättvisa* tar alltså Rawls upp frågan om kontraktets hypotetiska karaktär. Han förklarar då varför han valt att introducera ursprungspositionen, men hans förklaring innebär att vi måste nöja oss med att låta ursprungspositionen vara en illustrerande bild, eller ett pedagogiskt hjälpmedel. Som jag ser det, innebär en sådan syn på ursprungspositionens funktion att Kymlickas fråga förblir obesvarad, att kontraktargumentet utan problem kan avlägsnas från teorin.

Vad jag har velat göra så här långt, är att visa att Rawls riskerar att hamna i ett svårlöst dilemma. För att inte råka ut för den tolkning som Dworkins varnar för, måste de kontraktualistiska inslagen i teorin tonas ner, vilket leder till att Rawls står svarslös inför Kymlickas fråga.

Det är dock möjligt att Rawls inte ser Kymlickas fråga som problematisk. De citat jag återgivit ovan tycks tala för det. Om det är så, så har Rawls varken problem med Kymlickas fråga eller Dworkins varning, men det är på bekostnad av att ursprungspositionen inte spelar någon egentlig roll för rättviseteorin. Ursprungspositionen är då endast en förklarande bild för hur vi med hjälp av intuitioner kan resonera oss fram till rättvisepprinciper². Frågan man då måste ställa sig är givetvis om Rawls teori i så fall ska ses som en kontraktsteori. Använder han inte endast teorins kontraktualistiska inslag, för att på ett pedagogiskt sett visa hur vi på bästa sätt bör tänka kring våra intuitiva idéer om rättvisa?

För att kunna gå vidare är det viktigt att ge förslag på vilka roller ursprungspositionen kan tänkas ha. Jag tror att man måste börja med att titta på hur rättvisepprinciperna förhåller sig till oss. Det innebär att jag nu kommer att tala om rent metafysiska frågor, frågor som Rawls teori inte är avsedd att behandla. Jag hoppas dock att det kommer att stå klart för var och en att nästa avsnitt är en viktig förberedelse inför argumentationen om ursprungspositionens funktion.

2:4 Den naturliga och den konstruktivistiska modellen

Jag ska nu beskriva två modeller för hur principer som rättvisepprinciperna förhåller sig till oss. Man kan se dem som representanter för de två större metafysiska grupperna ”realism” och ”anti-realism”, där den naturliga modellen är en realistisk modell och den konstruktivistiska en anti-realistisk modell. Det är av stor vikt för min argumentation att jag kan visa att dessa två modeller är de enda relevanta modellerna för de frågor jag diskuterar i

² Att ursprungspositionens funktion är att vara en förklarande bild är naturligtvis inte det samma som att den inte spelar någon roll överhuvudtaget för teorin. Vad jag menar är att ursprungspositionen inte spelar någon roll för Rawls kontraktualism.

uppsatsen. Jag ägnar därför ett appendix, som återfinns längst bak i uppsatsen, åt denna viktiga diskussion.

Enligt den naturliga modellen, så är rättvisepinciperna inte skapade av människor eller av samhället, men måste upptäckas av oss (Dworkin 1977: s. 160). Det finns alltså en objektiv moral, som på så vis liknar fysikens lagar och existerar oberoende av oss på samma sätt. Vår uppgift blir att finna principerna för rättvisa, på samma sätt som fysikerna söker efter de lagar som styr fysiken. Den intuition som exempelvis säger oss att slaveri är fel, är en ledtråd till naturen och existensen av mer abstrakta och fundamentala moraliska principer (Ibid.). I analogin med fysikens lagar, liknar våra intuitioner de observationer av den fysiska verkligheten, som hjälper fysikern att komma fram till mer fundamentala fysiska principer.

Den andra modellen, den konstruktivistiska modellen, är annorlunda. Enligt den är våra intuitioner inte ledtrådar till fundamentala principer, utan snarare delar av en generell teori, som vi själva konstruerar. Det finns enligt den konstruktivistiska modellen inga objektiva fixerade rättvisepinciper. (Ibid.) Rättvisepinciperna existerar alltså inte på så vis att vi kan upptäcka dem med ledning av våra intuitioner. Istället måste vi själva konstruera rättvisepinciperna utifrån vår intuitiva uppfattning om rättvisa.

Det går att se uppenbara skillnader modellerna emellan, om man t ex jämför hur de hanterar enskilda intuitioner som strider mot ens övriga. Jag kan exempelvis tycka att de är orättvist att straffa en människa som haft intentionen att mörda men misslyckats, likadant som man straffar en som lyckats mörda någon (Ibid. s. 161). Samtidigt kan jag ha kommit fram till att det som ska vara avgörande för straffet är vilken intention en människa har haft, inte om han lyckas genomdriva sin vilja eller inte. Den naturliga modellen säger mig här att jag måste ändra på den princip som inte kan tillåta att jag har de två intuitionerna samtidigt. Den konstruktivistiska modellen säger att jag bör sätta den generella principen framför den enskilda intuitionen. (Ibid. 161f)

Detta kan låta märkligt om man ser till vad jag tidigare skrivit om reflektivt ekvilibrium och att resonera från två håll. Motstridiga intuitioner tyder på att reflektivt ekvilibrium inte har uppnåtts. För att det ska uppnås måste en av de motstridiga intuitionerna vara felaktig, eller så måste den generella principen formuleras så att motstridigheten mellan intuitionerna upphör (den generella principen kan t ex göras omständighetskänslig). De två modellerna representerar två olika ståndpunkter. Där den naturliga modellen ser på intuitioner från en personlig ståndpunkt, ser den konstruktivistiska modellen på intuitioner från en offentlig ståndpunkt (Ibid. 163). Om vi i enlighet med den naturliga modellen uppfattar våra intuitioner som direkta observationer av den moraliska verkligheten, så kan vi inte komma att acceptera att den partikulära intuitionen är falsk, innan vi känner att den är det. Om jag uppfattar min intuition om att slaveri är accepterbart som en observation av den moraliska verkligheten, hur ska jag då kunna övertygas om att intuitionen är felaktig? Det räcker inte med att andra tycker annorlunda, eftersom det är min personliga observation av den moraliska verkligheten som är relevant. Detta är ett av flera argument som Dworkin lägger fram för att visa att den naturliga modellen fungerar dåligt för att nå reflektivt ekvilibrium (Ibid. 163f).

Den konstruktivistiska modellen verkar fungera bättre med den tekniken, då den konstruktivistiska modellen ser på intuitioner från en offentlig synvinkel. Det kan naturligtvis finnas individer som har intuitioner som strider mot de övrigas, men det leder inte till samma problem som det gör för den naturliga modellen, eftersom intuitionerna inte ska uppfattas som direkta observationer av den moraliska verkligheten³. Den konstruktivistiska modellen är väl

³ Dworkins talar främst om hur de två modellerna fungerar med tekniken reflektivt ekvilibrium. Jag har använt mig av Dworkins terminologi, men använder den annorlunda. De två modellernas relevans för min uppsats är,

lämpad för gruppdiskussioner om rättviseproblem, för en teori för en gemenskap (community) (Ibid. s. 163).

Freeman skriver om Rawls kantianska konstruktivism, att den ”förnekar såväl realismen, som den skepticistiska uppfattningen att moraliska påståenden inte har något sanningsvärde, eller någon objektiv giltighet. [...] Moraliska påståenden är korrekta när de är i enighet med rimliga moraliska principer, och moraliska principer är rimliga när de är resultatet av ett resonemang där alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft inlemmats.” (Freeman 2003: s. 27). Om Rawls teori är konstruktivistisk så tror jag kärnan av hans konstruktivism går att finna i citatet ovan.

Det resonemang som Freeman talar om, är endast meningsfullt förutsatt konstruktivismens offentliga ståndpunkt. Oavsett hur resonemanget ska uppfattas (om det t ex ska uppfattas metaforiskt, hypotetiskt, eller faktiskt), så är det otänkbart utifrån en personlig ståndpunkt. Om jag uppfattar min intuitiva rättvisepuffattning, utifrån den personliga ståndpunkten som den naturliga modellen förutsätter, som en direkt observation av den moraliska verkligheten, är jag okänslig för resonemang av den typ som Freeman talar om. Om jag har en intuitiv rättvisepuffattning, som strider mot differensprincipen, kan jag inte övertygas att tycka annorlunda genom ett resonemang. För att jag ska ändra min uppfattning krävs det att jag verkligen upplever rättvisan vara på ett annat sätt än vad min första intuition sagt mig. Det spelar t ex ingen roll om jag är ensam på jorden om min uppfattning, eftersom jag ser min intuition som en observation av den moraliska verkligheten. Resonemanget, eller vetskapen om att jag är ensam om min uppfattning, kan förvisso få mig att ifrågasätta min intuition (är min observation felaktig?). Jag kommer dock inte att ändra min uppfattning förrän jag faktiskt upplever rättvisan vara annorlunda. Om jag tror på den naturliga modellen, finns det ingen anledning att tro att min uppfattning är felaktig förrän jag upplever den vara felaktig. Risken är att resonemanget kommer att leda till att människor som behandlar intuitioner utifrån den personliga ståndpunkten, utåt sett, kommer att acceptera en rättvisepuffattning de egentligen upplever vara felaktig (som de inte har skäl att acceptera om de upplever den naturliga modellen vara riktig), för att undvika problem med en ”förtryckande majoritet”. Det kan inte vara ett önskvärt resultat av resonemanget.

Utifrån en offentlig ståndpunkt innebär inte enstaka motstridiga intuitioner, eller enstaka människors motstridiga intuitioner, samma problem. Det resonemang Freeman talar om, blir inte bara möjligt om utifrån en offentlig ståndpunkt, det blir också nödvändigt för att få bukt med motstridiga intuitioner. För att sammanfatta: Resonemanget är meningslöst om vi behandlar intuitioner utifrån den personliga ståndpunkten. Utifrån den offentliga ståndpunkten är det inte bara meningsfullt utan också nödvändigt.

Vad som måste förklaras är hur konstruktivismen kan förneka den realism som t ex den naturliga modellen förutsätter, samtidigt som den tycks mena att moraliska påståenden faktiskt har sanningsvärde och objektiv giltighet. Jag ska här göra ett försök att förklara.

Om realismen är sann vore konstruktivismen meningslös. Varför skulle vi konstruera moraliska principer, om de redan existerade oberoende av oss? Freeman menar, vilket jag håller med om, att det inte leder till att vi måste acceptera den skepticistiska uppfattningen. Vi måste förstå Rawls konstruktivism som ett sätt att både resonera oss fram till påståenden om moralen och att tillskriva dem sanningsvärde och objektiv giltighet.

När Freeman talar om moraliska påståenden som korrekta, menas med det att de har sanningsvärde. De moraliska påståendena är korrekta när de är i enighet med rimliga moraliska principer. Vidare är de moraliska principerna rimliga när de är resultatet av ett

som vi snart ska se, att de ligger till grund för två olika tolkningar av ursprungspositionens funktion för Rawls teori.

resonemang där alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft inlemmats. Som jag tolkar Freeman, erbjuder Rawls ursprungspositionen en möjlighet att inlemma alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft. Rawls har helt enkelt infört begreppet ursprungsposition som en hjälp att föra de resonemang som Freeman talar om. Hans beskrivning av ursprungspositionen är sådan att alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft inlemmats⁴.

Då den konstruktivistiska tolkningen av Rawls förnekar realismen, kan inte Freeman mena att man med hjälp av ursprungspositionen ”upptäcker” moraliska principer, vilka är i enhet med korrekta moraliska påståenden. Vad Freeman måste mena är att vi gör mer än bara formulerar de moraliska principerna med hjälp av ursprungspositionen, vi konstruerar dem.

De två modellerna leder fram till två olika sätt att se på ursprungspositionens funktion. Där den naturliga modellen säger oss att ursprungspositionen hjälper oss att upptäcka rättvisepinciperna (på samma sätt som optiska instrument hjälper astronomen att upptäcka stjärnor), säger den konstruktivistiska modellen att ursprungspositionen hjälper oss att konstruera rättvisepinciperna. Vad denna konstruktion innebär, är ännu inte klart. I avsnitt 3:3 fördjupar jag mig i frågor om konstruktivismen.

3. ARGUMENTATION

3:1 Två tolkningar av ursprungspositionens funktion

Det verkar vara klart att Rawls själv tänker sig ursprungspositionen spela en relativt blygsam roll i sin rättviseteori. Det framgår till vis del av citaten på sidorna 7-8 och än mer tydligt i *Political Liberalism*, där han ägnar en sektion åt att förklara sin tanke med ursprungspositionen (*The Idea of the Original Position*, Rawls 1993: s. 22ff).

Det Rawls skriver i *Political Liberalism*, hör till vad vi skulle kunna kalla ”den sene Rawls” och skiljer sig i flera avseenden från vad vi kan kalla ”den tidige Rawls”, så som han framställer sig själv i *A Theory of Justice*, som min uppsats handlar om. Man kan givetvis fråga sig om Rawls (i alla fall ”den sene”) verkligen är kontraktualist (i den mening jag tänker mig kontraktualismen). Min uppsats handlar dock inte om att visa att Rawls är kontraktualist (vilket hade varit problematiskt, eftersom jag då hade behövt visa att han ”mot sin vilja” är kontraktualist).

Att Rawls uttryckligen ger ursprungspositionen en blygsam roll och att man kan fråga sig om han själv såg sig som kontraktualist, utgör av två skäl inget problem för mig. För det första handlar min uppsats om ”den tidige Rawls” och för det andra (och starkare), så uttalar jag mig i uppsatsen om vad som skulle vara fallet om han verkligen var kontraktualist. Rawls egen uttryckta uppfattning saknar dock inte relevans för uppsatsen och måste givetvis respekteras⁵.

⁴ Det är inte uppenbart hur Freemans ”alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft inlemmats” ska uppfattas. Som jag ser det är det ett sätt att uttrycka Rawls beskrivning av ursprungspositionen. ”Alla relevanta anspråk...” skulle då innebära att Rawls gjort villkoren för beslutsfattande så inskränkta att man under sådana villkor endast kan komma fram till rättvisepinciperna. Dessa inskränkningar får dock inte vara hur godtyckliga som helst. ”De villkor som ingår i beskrivningen av denna situation är sådana vi faktiskt accepterar”, skriver Rawls som svar på frågan varför vi ska ägna ursprungspositionen något intresse (Rawls 1999: s. 540).

⁵ Att Rawls skulle vara kontraktualism är inte något kontroversiellt antagande. I *Oxford Dictionary of Philosophy* nämns hans namn under uppslagsord med anknytning till kontraktualismen (Blackburn 1996: s. 81 och 354). Det samma gäller *Filosoflexikonet* (Lübcke (red.) 1994) s. 485).

Om vi tolkar Rawls så att ursprungspositionens funktion är att hjälpa oss att formulera rättvis principerna (vilket tycks vara ungefär vad han själv tänkt sig), leder det, som jag tidigare skrivit, att tolkningen inte riskerar vara av den felaktiga typ som Dworkin varnar för. Tolkningen står däremot svarslös inför Kymlickas fråga (vilket Rawls eventuellt inte såg som ett problem). Jag vill presentera en tolkning av Rawls som ger kontraktsargumentet större vikt, som inte förutsätter att det hypotetiska kontraktet är bindande.

Jag ska föreslå att det åtminstone finns två tänkbara funktioner, som ursprungspositionen kan tänkas ha för rättviseteorin. För det första kan den i linje med den naturliga modellen som jag skrev om i förra kapitlet, vara just ett hjälpmedel för att ”upptäcka” de objektiva rättvis principer som existerar oberoende av oss. Låt oss kalla detta den naturliga rollen.

För det andra kan ursprungspositionens funktion vara att, i linje med den konstruktivistiska modellen, hjälpa till i konstruerandet av rättvis principerna. Jag ska kalla det den konstruktivistiska rollen. I båda fallen är ursprungspositionens funktion att hjälpa oss att tänka kring våra intuitioner om rättvisa. Skillnaden ligger i vilken betydelse vårt tänkande kring rättvis principerna har.

Om vi tänker oss att rättvis principerna existerar oberoende av oss och att vårt arbete består i att upptäcka dessa principer, på samma sätt som fysikern upptäcker fysiska lagar, så verkar det uppenbart att ursprungspositionen spelar den naturliga rollen. Det leder dock till att kontraktsargumentet ges mycket liten, eller rent av ingen vikt. Man kan invända mot detta och säga att rättvis principerna förvisso existerar oberoende av oss, men att vi behöver kontraktstänkandet för att upptäcka dem. För att utveckla den tidigare liknelsen, behövs kontraktstänkandet på samma sätt som fysikern behöver sina instrument, t ex sitt teleskop, för att göra sina observationer och upptäcka de fysiska lagarna. Ursprungspositionen skulle då fylla en viktig funktion, som oundgängligt hjälpmedel. Problemet med detta är att det stämmer dåligt överens med hur vi tänker omkring rättvisa. Vi behöver t ex inte använda oss av ursprungspositionen för att komma fram till differensprincipen. Det intuitiva argumentet är tillräckligt. Ursprungspositionen kommer i andra hand och liknar mer ett ”test”, av de principer som vi funnit med ledning av intuitionen. Problemet är att beskrivningen av ursprungspositionen är beroende av de principer som ska testas. Om vår beskrivning av ursprungspositionen leder fram till att differensprincipen skulle väljas, är det lika mycket (om inte mer) ett stöd för beskrivningen av ursprungspositionen, som det är ett stöd för differensprincipen.

Om man utgår från den naturliga modellen, tycks Rawls kontraktualism reduceras till en metaforisk beskrivning av hans rättvis teori. Han teori verkar då vara av den typ han i *Political Liberalism* kallar ”rationell intuitionism”. Han tillskriver rationell intuitionism fyra kännetecken som särskiljer den från den politiska konstruktivismen, varav det första av dessa kännetecken säger att: “moral first principles and judgement, when correct, are true statements about an independent order of moral values; moreover, this order does not depend on, nor is it to be explained by, the activity of any actual (human) minds, including the activity of reason.” (Rawls 1993: s. 91).

Alternativet är att se på rättvis principernas förhållande till oss, på så vis att vi konstruerar dem genom noga övervägande och resonering. Om ursprungspositionens roll är den konstruktivistiska, är dess funktion inte bara att hjälpa oss att tänka kring våra intuitioner, utan också att konstruera rättvis principerna.

Uppenbarligen innebär den konstruktivistiska rollen en mer framträdande roll för ursprungspositionen, än vad den naturliga rollen gör. Framför allt verkar den ge kontraktsargumentet större vikt. Kymlickas fråga är inte längre ett problem. I den kontraktualistiska traditionen är det uppenbart att kontraktsargumentet måste vara av

överordnad betydelse. Detta blir tydligt om man jämför Rawls ursprungsposition och hypotetiska kontrakt med Lockes naturtillstånd och samhällsfördrag.

Locke beskriver naturtillståendet som en historisk händelse, så som han anser att det måste ha gått till. Det relevanta här är dock att hans beskrivning av naturtillståendet är en beskrivning av de försociala människornas förutsättningar för att komma fram till de grundläggande reglerna för socialt samarbete (se t ex Wolff 1996: s. 18ff). Hur har han kommit fram till sin beskrivning av naturtillståndet? Locke var ingen arkeolog eller historiker i den meningen, som hittat krukskärvor och liknande i marken och på så sätt kunnat dra slutsatser om naturtillståndet. Nej, Locke måste istället ha tittat på hur samhället såg ut när han levde, hur de sociala reglerna fungerade och därifrån dragit slutsatser kring vad som måste ha bestämts i naturtillståendet. Han insåg att vissa förutsättningar måste ha gällt, t ex att alla var jämlika, att de naturliga resurserna var begränsade, et cetera. Att han föreställer sig att ett sådant naturtillstånd någon gång faktiskt måste ha funnits, beror på att han tänker sig att de regler som finns i dag (eller rättare sagt fanns på Lockes tid), någon gång måste ha blivit till. Någon gång måste människor ha kommit överens om reglerna, skapat de grundläggande strukturerna⁶.

Det är naturligtvis en uppenbar skillnad mellan Lockes och Rawls kontraktualism. Locke tänker sig sitt kontrakt som ett verkligt kontrakt, medan Rawls talar om ett hypotetiskt kontrakt. Som Dworkin poängterar är denna skillnad av yttersta relevans då ett hypotetiskt kontrakt inte ens kan ses som en blek kopia av ett verkligt kontrakt. Detta är naturligtvis ett problem man får när man ger ursprungspositionen och det hypotetiska kontraktet en mer framträdande roll. Hur kan de principer ett hypotetiskt kontrakt hjälper oss att konstruera, vara de principer som vi bör grunda samhället på, när det hypotetiska kontraktet inte ens är en blek kopia av ett verkligt kontrakt?

Denna fråga bör (om vi önskar visa att Rawls teori är kontraktualistisk) inte besvaras: Därför att de principer vi kommer fram till är de som vi efter tillbörlig eftertanke skulle komma fram till är rimliga att grunda ett samhälle på. Det är ett svar som ger oss svårigheter med Kymlickas fråga, eftersom det inte ger kontraktsargumentet någon vikt.

Vad vi bör svara (om vi önskar visa att Rawls teori är kontraktualistisk) är att de principer som vi kommer fram till är bindande på samma sätt som andra moraliska principer, som inte går att härleda vare sig till ett hypotetiskt kontrakt eller verkligt samhällsfördrag, men som ändå tycks vara de rätta principerna. Detta ska jag diskutera i nästa del.

3:2 De rätta principerna

I fotnoterna 15 och 19 i introduktionen till *The Realm of Rights* (Thomson 1990: s. 20 och 30) invänder Judith Thomson mot den kontraktualism som Scanlon förespråkar i *Contractualism and Utilitarianism* (Scanlon 1982). Scanlon menar att en handling är fel om den strider mot principer som ingen på rimliga grunder skulle kunna förkasta. Det är en förenklad beskrivning av Scanlons teori, men den är fullt tillräcklig för att förstå Thomsons invändning.

Thomson skriver att hon för egen del inte kan tänka sig att vad som gör det fel att tortera spädbarn till döds för nöjes skull, är att handlingen skulle strida mot principer som ingen på rimliga grunder skulle förkasta. Det tycks snarare vara så att det faktum att handlingen är fel förklarar varför det är rimligt att förkasta varje princip som tillåter den.

Jag tror att Thomsons invändning är riktig. Det kan inte vara så att det som gör det fel att tortera spädbarn är att vi på rimliga grunder skulle förkasta en princip som tillåter handlingen.

⁶Jag vill inte gå så långt som att hävda att Locke var konstruktivist, däremot är den kronologiska ordningen mellan naturtillstånd och samhällsfördrag viktig. Det går inte att se dessa båda företeelser på något annat sätt än att naturtillståndet rent kronologiskt måste förekomma samhällsfördraget. Jag ska återkomma till detta i del 3:4.

Thomsons invändning visar att Scanlons kontraktualism leder till en bisarr uppfattning om vad som gör en handling fel⁷.

Det vore bisarrt att säga att det som gör det fel att tortera spädbarn till döds, är att ett hypotetiskt kontrakt förbjuder principer som tillåter den typen av handlingar. Min åsikt är dock att det inte är mindre bisarrt att säga att det som gör det fel är att ett verkligt kontrakt inte accepterar principer som tillåter den typen av handlingar. Det spelar ingen roll att ett hypotetiskt kontrakt inte är något kontrakt, eftersom det hypotetiska kontraktets oförmåga att vara skyldighetsgivande är irrelevant. Handlingen är felaktig oavsett om vi lovat att inte utföra den eller inte⁸.

Detta negativa argument är inte tillräckligt för att min tolkning av Rawls ska gå säker för Dworkins varning. Thomasons invändning är framför allt en invändning mot kontraktualism i allmänhet, verkliga såväl som hypotetiska kontrakt. Jag använder det negativa argumentet som grund för mitt positiva argument. Det verkar nämligen som att handlingen att tortera spädbarn till döds för nöjes skull är fel, att vi är måste avstå från att utföra handlingen därför att det vore fel att utföra den. Jag tror att en moralteori som tillåter eller inte förbjuder handlingar av den typen av nödvändighet måste vara en dålig och oanvändbar moralteori. Det behövs inget kontrakt för att förklara varför vi är skyldiga att underkasta oss förbudet.

Enligt den naturliga modellen skulle vår intuition, som säger oss att det är fel att för nöjes skull tortera spädbarn, vara en direkt observation av den moraliska verkligheten. Det är inte observationen som gör handlingen felaktig, inte heller det att vi intuitivt uppfattar den som felaktig. Handlingen är objektivt sett felaktig och därför uppfattar vi den som intuitivt felaktig.

Det är inte lika oproblematiskt med den konstruktivistiska modellen. Vi vill inte säga att det som gör handlingen felaktig är att vi konstruerat en princip som förbjuder den. Snarare konstruerar vi principer som förbjuder handlingen, därför att handlingen är fel. Vår intuition säger oss att det är en felaktig handling och med ledning av denna intuition, använder vi ursprungspositionen för att konstruera en princip som förbjuder handlingen. Det är då inte att handlingen förbjuds av en princip som vi rimligen inte skulle kunna förkasta, som gör handlingen fel. Det leder oss in på den komplicerade frågan om *vad* som konstrueras enligt den konstruktivistiska modellen. Jag har så här långt inte givit någon tillfredsställande definition av konstruktivismen och dragit mig från att grundligt diskutera den. Jag återkommer till frågorna om konstruktivismen i nästa avsnitt.

Vi är inte bundna att följa de rätta principerna därför att vi har lovat att göra det. Tomas Quick kan inte i en rättegång (eller i en moralfilosofisk diskussion) hävda att han aldrig lovat att inte mörda och därför inte är skyldig att avstå från att mörda. Det är irrelevant, hans handlingar är omoraliska ändå. På samma sätt har vi aldrig lovat (eller valt) att acceptera rättvis principerna. Det relevanta är inte om vi någon gång skrivit under ett kontrakt eller inte, det relevanta är att principerna är de rätta. Om det är så att ursprungspositionen hjälper oss att konstruera de rätta principerna, så kommer Dworkins varning att handla om varför vi bör följa de rätta principerna. Det är en fråga som verkar vara lättare att hantera, än frågan om varför vi ska bry oss om ett kontrakt som inte ens är ett kontrakt. Det är naturligtvis inte uppenbart varför vi måste göra det rätta, det skulle göra frågan om varför vi bör handla moraliskt

⁷ Scanlon svarar på invändningen i *What We Owe to Each Other* (Scanlon 2000, kap. 4, fotnot 21).

⁸ Man skulle i och för sig kunna tänka sig att ett kontraktslöfte skulle ge mig en ”dubbel skyldighet” att inte tortera spädbarn. Jag bör avstå från handlingen både därför att det är fel och därför att jag avgivit ett löfte. Handlingen skulle eventuellt då vara mer fel, men jag tror inte det är relevant att tala om hur mycket fel en handling är.

meningslös. Jag kommer dock att förutsätta att vetenskapen om att en viss princip är den rätta, i sig är ett starkt skäl att acceptera den⁹.

Med den konstruktivistiska tolkningen av ursprungspositionens funktion för Rawls teori, som jag påbörjade ovan, vill jag visa att kontraktsargumentet kan ges större vikt i teorin, utan att tolkningen för den sakens skull blir en sådan som Dworkins varnar för¹⁰. Min tanke är att lösningen ligger i att visa att rättvisepinciperna är de rätta principerna. De rätta principerna ska här utläsas: *de rätta principerna för samhällets grundstruktur, hur de viktigaste samhällsinstitutionerna fördelar grundläggande rättigheter och skyldigheter och bestämmer att vinsterna från det sociala samarbetet ska delas*.

Vad finns det då för skäl att tro att rättvisepinciperna är de rätta principerna? Om vi tillskriver ursprungspositionen den naturliga rollen, så hjälper ursprungspositionen oss att finna de objektivt existerande rätta principerna (eller i alla fall de bästa principerna vi så långt lyckats upptäcka). Problemet med detta är, som jag tidigare har nämnt, att det ger intuitionen för stort företräde framför kontraktsargumentet. Ursprungspositionen blir en tämligen meningslös begreppskonstruktion, vars roll reduceras till en tankemodell. Om vi tillskriver ursprungspositionen den konstruktivistiska rollen, så kommer inte ursprungspositionen bara hjälpa oss att formulera rättvisepinciperna, dess funktion är också att hjälpa oss konstruera dem. Jag måste nu påminna om de förutsättningar jag arbetat utefter. I inledningen skrev jag att jag kommer att förutsätta följande:

1. Rawls beskrivning av ursprungspositionen är godtagbar.
2. Rawls rättvisepinciperna är de principer man skulle komma fram till i ursprungspositionen.

Till dessa två punkter kan vi lägga till:

3. Ursprungspositionens roll är den konstruktivistiska.

Om beskrivningen av ursprungspositionen är godtagbar och den skulle leda fram till formuleringen av rättvisepinciperna, samtidigt som vi tillskriver ursprungspositionen den konstruktivistiska rollen, så följer det att ursprungspositionen inte bara hjälper oss att konstruera rättvisepinciperna. Det följer även att rättvisepinciperna är de rätta principerna, det vill säga de rätta principerna för hur de grundläggande strukturerna för socialt samarbete bör utformas. För detta finns det åtminstone två argument. Det första är negativt och säger oss att eftersom konstruktivismen implicerar att realismen är fel kan det inte finnas några andra, objektivt existerande principer som är ”mer rätt”. Om antagandena 1 och 2 är riktiga, så följer det att de principer som konstrueras måste vara de rätta principerna, eftersom det inte finns några principer som är mer rätt¹¹. Det andra argumentet är positivt och säger oss att givet att antagandena 1 och 2 är riktiga, så kommer de principer som konstrueras vara korrekta, det vill säga ha ett sanningsvärde och objektiv giltighet. Vi kan med andra ord lägga till:

4. Alltså är rättvisepinciperna de rätta principerna.

⁹ Att en princip är den rätta, är naturligtvis inte skäl nog för en människa som inte bryr sig det minsta om vad som är det rätta, för en sådan person blir all form av moralfilosofi meningslös.

¹⁰ Jag bör kanske här påminna om att jag hela tiden arbetar med två tolkningar, även om jag ger den konstruktivistiska tolkningen mycket stort utrymme. Det beror på att den tolkningen har större relevans för tesen. Jag kommer inte någonstans i uppsatsen att förespråka den ena tolkningen framför den andra.

¹¹ Det finns förvisso alltid ett oändligt antal potentiella principer, som skulle kunna vara ”mer rätt”, men i så fall måste något av antagandena 1 och 2 vara falsk, vilket jag förutsätter att de inte är.

Det löser dilemmat med Kymlickas fråga och Dworkins varning. Varför överhuvudtaget tala om ett kontraktsargument? Därför att kontraktsargumentet hjälper oss att konstruera de rätta principerna. Den konstruktivistiska tolkningen av ursprungspositionens funktion ger kontraktsargumentet större vikt, utan att för den sakens skull vara en sådan tolkning som Dworkin varnar för. Det är möjligt endast om det går att visa att rättvisepprinciperna är de rätta principerna.

Kommer vi då inte att komma fram till samma resultat om vi tillskriver ursprungspositionen den naturliga rollen? Om Rawls beskrivning av ursprungspositionen är godtagbar och rättvisepprinciperna är de principer man skulle komma fram till i ursprungspositionen, leder inte det till att det principer som ursprungspositionen hjälper oss att upptäcka, är de rätta principerna? Visar inte det att vår intuition är tillräcklig för att finna de rätta principerna?

Svaret är ja. Om ursprungspositionens tillskrivs den naturliga rollen, kommer de principer som ursprungspositionen hjälper oss att upptäcka vara de rätta principerna, givet antagandena 1 och 2. Problemet med detta är att svara på vad Rawls ska med kontraktsargumentet till, om intuitionen är tillräcklig. Vi ska minnas att detta nödvändigtvis inte skulle ha varit ett problem för Rawls. Han tycks själv ha ifrågasatt ursprungspositionens signifikans då hypotetiska kontrakt inte är bindande (se citatet från *Justice as Fairness: Political not Metaphysical*, på sid. 7-8) och valt ge ursprungspositionens (och därigenom kontraktsargumentet) en mer nedtonad roll för rättviseteorin, än vad den konstruktivistiska tolkningen gör.

Argumentationen får nu en mer uppenbar relevans för tesen. Det tycks vara så att den konstruktivistiska tolkningen av Rawls, är en tolkning som gör hans teori kontraktualistisk. Samtidigt har jag visat att tolkningen som tillskriver ursprungspositionen den naturliga rollen, verkar klara sig utan kontraktsargumentet. Det är dock för tidigt att slå fast att teorin för att vara kontraktualistisk också måste vara konstruktivistisk.

3:3 Konstruktivismens metaforiska natur

Som jag nämnt tidigare finns det ännu många oklarheter kring konstruktivismen kvar. Det är nu hög tid att för det första göra klart vad konstruktivismen innebär och för det andra vad som är föremålet för den konstruktion som avses. Jag tror att man måste utgå ifrån att termen konstruktivism är av metaforisk natur (se O'Neill 2003: s. 347) och att man måste göra klart vad metaforen avser. Ordet konstruktionens vardagliga betydelse har en stark koppling till det materiella. När man använder konstruktion för att förklara något abstrakt blir användningen av nödvändighet metaforisk. Konstruktivismen säger inte att rättvisepprinciperna konstrueras på samma sätt som t ex en byggnad. Det är därför långt ifrån klart vad som avses med konstruktivism. Det vi tänker oss konstrueras är rättvisepprinciperna och med tanke på den vardagliga användningen av ordet konstruktion, så framstår det något märkligt att konstruera principer.

Metaforen blir nu invecklad. Vad innebär det att konstruera principer? En tanke är att det handlar om att formulera principer, men det är inte det som avses när man talar om att konstruera principer. Som jag tidigare skrivit så räcker det intuitiva argumentet till för att formulera t ex differensprincipen. Vi erinrar oss tesen ”att Rawls teori för att vara en kontraktualistisk teori, måste vara en konstruktivistisk teori”. Vad tesen säger är att den kontraktualism Rawls argumenterar för (om han överhuvudtaget argumenterar för någon kontraktualism), är knuten till konstruktivismen. Teorins konstruktivistiska element återfinns då i det som Kymlicka kallar kontraktsargumentet. Metaforen att konstruera rättvisepprinciperna, får alltså inte tolkas som att formulera rättvisepprinciperna. I *Political Liberalism* skriver Rawls att vi måste ha något material som vi kan utgå ifrån, att allt är inte

konstruerat (Rawls 1993: s. 104). Det ”material” (även material måste förstås metaforiskt) som Rawls talar om, förstår jag som de rättvisepprinciper som vi kommer fram till med det intuitiva argumentet.

Ett viktigt inpass här är den distinktion som Rawls gör mellan politisk och kantiansk konstruktivism. Jag har inte ägnat denna distinktion någon explicit uppmärksamhet i min uppsats eftersom det främst är frågor som rör ”den sene” Rawls. Den konstruktivism jag talar om i uppsatsen måste sägas vara den kantianska. Den kantianska konstruktivismen skiljer sig i flera avseenden från den politiska. Det är förvisso två typer av konstruktivism där tanken är att någonting konstrueras. Den kantianska konstruktivismen är dock ”djupare” än den politiska, på så vis att den kräver att man diskuterar metafysiska frågor av den typ jag diskuterat tidigare i uppsatsen (t ex hur rättvisepprinciperna förhåller sig till oss, se t ex 2:4). Med den politiska konstruktivismen uttalar man sig inte om rättvisans eller rättvisepprincipernas metafysiska natur. Den politiska konstruktivismen är just politisk och visar hur man, utan att blanda in metafysiska resonemang om rättvisa, ändå kan diskutera frågor om rättvisa. Rawls uttalar sig i *Political Liberalism* inte vad som är sant (eller vad jag i uppsatsen kallar ”de rätta principerna”, eller ”principer med sanningsvärde och objektiv giltighet”), utan om vad som är rimligt (Ibid. s. 94). Att sanningsbegreppet ersatts med rimlighetsbegreppet visar på hur Rawls i *Political Liberalism* undviker metafysiska frågor (om rättvisepprincipernas sanningsvärde). Han skriver: ”What is essential is that justice as fairness uses as basic organizing ideas certain fundamental that are political.” (Ibid. s. 100). Metafysiska doktriner tillför inget till denna redogörelse.

Rawls visar på fyra skillnader mellan politisk och kantiansk konstruktivism (Ibid. s. 99ff). De två första rör autonomins roll i den kantianska konstruktivismen. Han skriver: ”Political liberalism must, of course, reject Kant’s constitutive autonomy; yet his moral constructivism can endorse political constructivism as far as it goes” (Ibid.). För Rawls är det viktigt att den konstruktivism han använder ska vara förenlig med den politiska liberalism han förespråkar. Det kravet har inte jag på mig, då min uppsats överhuvudtaget inte handlar om politisk liberalism. De andra två skillnaderna han tar upp rör frågor om metafysikens nödvändighet (eller onödighet), som jag tagit upp ovan.

Den som förespråkar den politiska konstruktivismen måste inte förneka den kantianska, eftersom de är de rör sig på olika nivåer (se citatet ovan: ”[Kant’s] moral constructivism can endorse political constructivism as far as it goes”). När Rawls förespråkar den politiska konstruktivismen i *Political Liberalism*, tolkar jag honom på så vis att han menar att det inte är *nödvändigt* att tala om kantiansk konstruktivism (på samma sätt som det inte tillför något att tala om metafysiska frågor). Den politiska konstruktivismen är tillräcklig för Rawls och de frågor han arbetar med i *Political Liberalism*. Vad jag måste förklara är alltså varför jag inte anser den politiska konstruktivismen vara tillräcklig för de frågor om Rawls teori som min uppsats behandlar.

För det första handlar uppsatsen uttryckligen om vilka metafysiska förutsättningar som måste gälla för att Rawls teori ska kunna tolkas kontraktualistiskt. Det förklarar dock inte varför jag överhuvudtaget valt att tala om metafysik. Kan man inte tänka sig min tes utläsas: Rawls teori måste för att vara kontraktualistisk också vara politiskt konstruktivistisk? Kort sagt: varför måste konstruktionen vara kantiansk och metafysisk?

De två typerna av konstruktivism utesluter inte varandra, men de används för att besvara helt olika frågor. Om man accepterar Rawls argument för politisk konstruktivism i *Political Liberalism*, så innebär det att man accepterar hans argument för att den politiska konstruktivismen är tillräcklig för de frågor han arbetar med där. Eftersom Rawls vill undvika metafysiska frågor och förespråkar den politiska liberalismen, har han starka skäl att argumentera för att den kantianska metafysiska konstruktivismen inte är nödvändig att dra in i

diskussionen, att det räcker med den politiska konstruktivismen. Vi kan slå fast att den politiska konstruktivismen inte är användbar eller tänkt att användas för att tala om metafysiska frågor (se *ibid.* s. 97)

Frågan blir då istället varför jag måste tala om metafysiska frågor och därmed om kantiansk konstruktivism. Svaret är att min uppsats handlar om andra frågor än vad *Political Liberalism* handlar om. Den handlar om Rawls teori och om hur rättvisepinciperna i hans teori förhåller sig till oss, rent metafysiskt. Min argumentation bygger till stor del på idén om den naturliga och den konstruktivistiska modellen. Det är i denna del som grunden läggs för argumentationen om ursprungspositionens roll. Det har redan framkommit att de två olika metafysiska modellerna leder till två helt olika tolkningar av Rawls teori. Målet med argumentationen är som bekant att komma fram till att Rawls teori för att vara kontraktualistisk också måste vara konstruktivistisk, dvs att ursprungspositionens funktion måste vara den konstruktivistiska, en tolkning som bygger på den (metafysiska) konstruktivistiska modellen. Jag tror inte att den argumentation jag för i uppsatsen är möjlig att föra utan att blanda in frågor som rör metafysik. Den politiska konstruktivismen är helt enkelt inte tillräcklig för att besvara de frågor min uppsats handlar om. Mitt förslag till lösning på problemet med Kymlickas fråga och Dworkins varning, har gått ut på att visa att Rawls teori kan vara kontraktualistisk förutsatt att visa metafysiska förutsättningar (konstruktivismen) gäller. Utan den konstruktivistiska, metafysiska grunden blir det kontraktualistiska inslaget i Rawls teori antingen meningslöst (problem med Kymlickas fråga, se 2:2), eller absurt (Dworkins varning, se 2:3). Jag återgår nu till att tala om konstruktivismens metaforiska natur.

Vi kan utveckla metaforen ytterligare och säga att vi ”konstruerar” med hjälp av det intuitiva argumentets ”material”. Ett sätt att förstå metaforen, som jag tror är felaktigt, är att se materialet som tegelstenar, med vilka vi kan konstruera en byggnad. Ett annat sätt att se på konstruktionens förhållande till materialet är att se på materialet som t ex en sten som råkar vara urgröpt, som vi väljer att se som en bägare. Med denna liknelse menar jag att själva konstruktionen inte består av något annat än att vi tillskriver den urgröpta stenen egenskapen att vara en bägare. Faktum är att när vi håller vatten i stenen och dricker ur den, så är den urgröpta stenen *de facto* en bägare. Konstruktionen består här inte av att vi gjort något speciellt med stenen, vi har inte förändrat själva materialet. Konstruktionen har varit av ett helt annat slag. Jag tror det är det riktiga sättet att se på förhållandet mellan ”material” och ”konstruktion” i det sammanhang jag använder mig av uttrycken.

För att knyta mitt utsvävande metaforiska resonemang till uppsatsen, kan man säga att konstruktionen av rättvisepinciperna inte består i att man förändrar formuleringen av rättvisepinciperna som det intuitiva argumentet erbjuder. Mitt förslag är att vad som konstrueras är rättvisepincipernas sanningsvärde och objektiva giltighet, som jag tidigare skrivit om. Trots att principerna, materialet, inte har förändrats har ändå någonting hänt. På samma sätt som den urgröpta stenen fortfarande är en urgröpt sten, så har någonting hänt med den i samma stund som någon kommer på tanken att dricka vatten ur den. Någonting har tillförts, någonting har konstruerats.

Vad vi konstruerar är alltså varken stenens bägarlika form, eller möjligheten att dricka ur den. Den urgröpta stenen har mängder av potentiella användningsområden som ljusstake, prydnad eller vapen, vilket inte betyder att stenen är alla dessa saker. Konstruktionen består i att vi väljer att se på stenen som just en bägare. Vad vi väljer att se stenen som måste dock vara rimligt. Det är t ex märkligt att se på en klotrund sten som en bägare. Vad som menas med att vi konstruerar rättvisepinciperna, är att vi väljer att betrakta dem som moraliska principer med sanningshalt och objektiv giltighet.

Frågan är varför vi väljer att se på rättvisepinciperna som det intuitiva argumentet leder fram till, som moraliska principer. Varför skulle vi välja att se på differensprincipen som en moralisk princip med sanningshalt och objektiv giltighet? Svaret ligger i de villkor som föreligger då detta (hypotetiska) val skulle göras, att villkoren är så inskränkta att vi inte rimligen kan komma fram till annat än att se på differensprincipen som en moralisk princip med sanningshalt och objektiv giltighet. Det är svårt att tro att människor skulle komma fram till att vi måste betrakta differensprincipen som en moralisk princip, om inte vissa villkor gällde. Om vi försöker oss på att beskriva dessa villkor, är min övertygelse att resultatet kommer att bli en beskrivning som är mycket lik eller identisk med Rawls ursprungsposition.

Freeman talar om att ”moraliska påståenden är korrekta när de är i enighet med rimliga moraliska principer, och moraliska principer är rimliga när de är resultatet av ett resonemang där alla relevanta anspråk på praktiskt förnuft inlemmats” (s. 10). Jag tror att man kan se på det resonemang han talar om som en ”konstruktionsprocess”. Jag har i och med detta öppnat upp för argumentationens sista avsnitt.

3:4 Kontraktualism och konstruktivism

Som jag flera gånger påpekat, så spelar det ingen roll för rättviseteorins koherens, vilken av de två rollerna man väljer att tillskriva ursprungspositionen. Däremot får ursprungspositionen två helt olika funktioner i teorin, beroende på vilken roll man tillskriver den. Om ursprungspositionens roll är den naturliga, innebär det att Rawls inte behöver införa kontraktsargumentet för att förklara hur hans teori leder fram till rättvisepinciperna (och därför heller inte bör göra det). Med intuitionen kommer vi fram till vilka principer som måste vara de rätta (de rätta principerna för samhällets grundstruktur, hur de viktigaste samhällsinstitutionerna fördelar grundläggande rättigheter och skyldigheter och bestämmer hur vinsterna från det sociala samarbetet ska delas). Ursprungspositionen blir i bästa fall ett hjälpmedel eller test för vår intuitiva rättvisepuppfattning, men kanske måste ursprungspositionen reduceras till endast en förklarande bild, en pedagogisk metafor för vårt intuitiva resonerande kring rättvisa.

Utan kontraktsargument kan ursprungspositionen ses som en psykologisk modell för hur vi resonerar när vi tänker på rätt sätt kring rättvisa. En psykolog skulle kanske kunna använda ursprungsmodellen för att förklara hur hans testperson lyckats resonera sig fram till rättvisepinciperna. Psykologen skulle då använda ursprungspositionen som en metafor för att visa hur hans testperson lyckats höja upp sina intuitioner om rättvisa till en abstraktare och mer generell nivå. Om ursprungspositionens roll är den naturliga, kan inte jag se att det är någon skillnad på hur Rawls och psykologen använder sig av begreppet. Om man tillskriver ursprungspositionen den naturliga rollen, ger det att ursprungspositionen inte har någon egentlig funktion för teorin¹². Ursprungspositionens funktion blir att göra Rawls teori mer lättförståelig.

Att ursprungspositionen inte har någon egentlig funktion i rättviseteorin om den tillskrivs den naturliga rollen, menar jag har att göra med att den naturliga rollen implicerar att rättvisepinciperna ”förekommer” ursprungspositionen i två avseenden. För det första så måste rättvisepinciperna uppenbarligen ”förekomma” ursprungspositionen eftersom de existerar oberoende av oss till skillnad från ursprungspositionen. För det andra så kommer vi fram till vår beskrivning av ursprungspositionen genom vår intuitiva kunskap om

¹² Jag använder mig av den vaga formuleringen ”egentlig roll”, då jag inte vill säga att ursprungssituationen inte fyller någon funktion överhuvudtaget för teori. Jag menar snarare att dess funktion är av underordnad betydelse.

rättvisprinciperna. Rättvisprinciperna är de rätta principerna oberoende av ursprungspositionen.

Min användning av uttrycket ”förekomma”, ska ses som metaforisk, eftersom ursprungspositionen lika lite kan ges en tidsmässig placering som en rumslig¹³. Vad jag vill visa med min bildliga framställning är att ursprungspositionen skulle kunna avlägsnas utan att teorin skulle skadas. Vad finns det för skäl att ha den kvar, när allt ändå finns där från början? Att rättvisprinciperna, enligt den naturliga modellen, existerar oberoende av oss betyder också att de existerar oberoende av ursprungspositionen.

Om ursprungspositionens roll är den konstruktivistiska, så får ursprungspositionen en helt annan roll för rättviseteorin. Det är bara möjligt att tillskriva teorin den konstruktivistiska rollen, om rättvisprinciperna förhåller sig till oss på så vis att det är vi som konstruerar dem. Ursprungspositionens konstruktivistiska roll blir alltså att vara ett hjälpmedel för att konstruera rättvisprinciperna.

Vi får nu inte samma problem med att rättvisprinciperna ”förekommer” ursprungspositionen. Mindre metaforisk (eller inte metaforiskt alls) kan tala om att ursprungspositionen förekommer rättvisprinciperna logiskt och kunskapsteoretiskt, istället för kronologiskt. Som jag tidigare skrivit, förekommer naturtillståndet samhällsfördraget kronologiskt hos Locke. Men med tanke på hur abstrakt Rawls ursprungsposition är, måste vi istället tala om en logisk och kunskapsteoretisk ordning mellan ursprungspositionen och rättvisprinciperna.

Denna ordning är avgörande för frågan om vilken funktion ursprungspositionen har i rättviseteorin. Om rättvisprinciperna förkommer ursprungspositionen, vilket är implicerat då man tänker sig ursprungspositionens roll vara den naturliga, så måste ursprungspositionen sakna egentlig funktion i teorin. Den reduceras till en metaforisk bild för hur vi tänker kring våra intuitioner, hur vi resonerar oss fram till principer. Att dessa principer inte bryter mot våra intuitioner ger oss skäl att tro att principerna är de rätta. Ursprungspositionen har då ingen annan funktion än att den gör Rawls teori enklare att förstå. Detta gäller dock inte om ordningen är att ursprungspositionen förekommer rättvisprinciperna, på så vis att vi med hjälp av ursprungspositionen konstruerar rättvisprinciperna.

Innan det jag just skrivit kan accepteras, måste jag göra klart vad som menas med att ursprungspositionen är ordnad så att den logiskt och kunskapsteoretiskt förekommer rättvisprinciperna. Jämförelsen med Lockes kontraktualism haltar i ett avseende. Lockes kontraktualism är per definition historisk, naturtillståndet *måste* förekomma samhällsfördraget. Det verkar inte vara fallet med Rawls teori. Det ligger inte i ursprungspositionens natur att den måste förekomma rättvisprinciperna, faktum är att det hade gjort den naturliga modellen omöjligt. Det går inte att säga att ursprungspositionen förekommer rättvisprinciperna på samma sätt som naturtillståndet förekommer samhällsfördraget.

Den ordning jag talat om handlar för det första om hur vi får kunskap om rättvisprinciperna. I båda de tolkningar jag föreslagit, båda de roller jag antagit att ursprungspositionen kan ha, är vår källa till kunskap om rättvisprinciperna vår intuitiva rättvisuppfattning. Om ursprungspositionens roll är den naturliga kan vi med ursprungspositionen komma fram till exakta formuleringar av rättvisprinciperna, men dessa formuleringar av bara mer eller mindre begåvade uttryck för de principer som redan existerar oberoende av oss. Formuleringarna är bara uttryck för den moraliska verkligheten. Enligt den

¹³ Det är t ex lika märkligt att säga att ursprungspositionen ligger i Düsseldorf, som att säga att den har en bestämd tidsmässig placering. Ursprungspositionen existerar så att säga bortom tid och rum.

konstruktivistiska tolkningen är dessa formuleringar mer än så, de är den moraliska verkligheten.

Vilken tolkning av ursprungspositionens funktion som vi tänker oss vara den bästa eller mest lämpliga, är beroende av vilken av de två metafysiska modellerna som vi anser stämma bäst överens med vår uppfattning om hur moralen förhåller sig till oss, om vi ”upptäcker” moraliska principer, eller om vi ”konstruerar” dem. Den teori om rättvisa som vill upptäcka de objektivt existerande rättvisepriinciperna, använder ursprungspositionen för att formulera de rättvisepriinciper som man med intuitionens hjälp upptäcker. Antagligen är ursprungspositionen inte *oumbärlig* för att komma fram till formuleringen av rättvisepriinciperna. Man kan t ex fråga sig om Rawls själv använt sig av ursprungspositionen för att komma fram till sina formuleringar. Den teori om rättvisa som vill konstruera korrekta rättvisepriinciper, använder ursprungspositionen både till att formulera rättvisepriinciperna och till att konstruera dem.

Den konstruktivistiska modellen förnekar inte intuitionens relevans eller vår förmåga att resonera kring våra intuitioner. Som jag tidigare skrivit, så spelar intuitionen stor roll i den konstruktivistiska modellen. Där intuitionen i den naturliga modellen är ledtrådar till de objektivt existerande rättvisepriinciperna, så är intuitionen i den konstruktivistiska modellen inte ledtrådar till fundamentala principer, utan snarare delar av en generell teori, som vi själva konstruerar. Uppenbarligen måste vi komma fram till beskrivningen av ursprungspositionen med hjälp av våra intuitioner. Vi måste ha en intuitiv rättvisepriincipuppfattning, inte tal om annat. Vår intuitiva rättvisepriincipuppfattning, måste alltså förekomma vår beskrivning av ursprungspositionen. Det är dock inte detsamma som att säga att de rätta principerna förekommer ursprungspositionen. Det är vad som menas med den logiska ordningen, att ursprungspositionen förekommer de rätta principerna.

Att de rätta principerna konstrueras måste ses på följande sätt: Med vår intuitiva rättvisepriincipuppfattning kommer vi fram till en godtagbar beskrivning av ursprungspositionen. Ursprungspositionens funktion blir sedan att a) formulera rättvisepriinciperna, och b) ge dem moralisk status som de rätta principerna. Det är på detta sätt vi kan säga att ursprungspositionen förekommer de rätta principerna, utan att den förekommer vår intuitiva rättvisepriincipuppfattning. Vad som konstrueras är alltså rättvisepriincipernas moraliska status. Om vi tillskriver ursprungspositionen den konstruktivistiska rollen, får det till resultat att ursprungspositionen får de två ovan nämnda funktionerna för rättviseteorin.

Rawls tycks själv bara vilja tillskriva ursprungspositionen den första av dessa två funktioner, att formulera rättvisepriinciperna, vilket inte är en felaktig beskrivning av ursprungspositionens funktion. Däremot är det en beskrivning som leder till att Rawls får problem med att förklara varför han använder sig av kontraktsargumentet. När jag i den här uppsatsen argumenterat för att ursprungspositionens funktion ska vara att konstruera de rätta principerna, har jag gjort det utifrån tesen att Rawls teori för att vara en kontraktualistisk teori, måste vara en konstruktivistisk teori.

4. SUMMERING

I den här uppsatsen har jag alltså argumenterat för tesen: *för att Rawls rättviseteori ska vara en kontraktualistisk teori, måste den också vara en konstruktivistisk teori*. Jag ska nu sammanfatta uppsatsen, presentera slutsatser och visa hur de olika delarna av uppsatsen varit relevanta för tesen.

Jag inledde med att presentera den del av Rawls rättviseteori som jag ansåg hade relevans för uppsatsen. Stora delar av teorin har jag inte ens kommenterat. Jag nöjde mig med att kortfattat redogöra för Rawls rättvisepprinciper, begreppet ursprungsposition, samt metoden reflektivt ekvilibrium. För uppsatsen är ursprungspositionen det viktigaste begreppet, eftersom uppsatsen i stort sett uteslutande handlar om ursprungspositionen och vilken funktion den kan tänkas ha i rättviseteorin. Dock är rättvisepprinciperna och reflektivt ekvilibrium så tätt knutna till diskussionen om ursprungspositionens och dess funktion i teorin, att de omöjligen kunnat uteslutas.

Jag gick vidare med att presentera två typer av problem som Rawls teori är känslig för. Både typerna rör ursprungspositionens roll. Den kritik jag valt att kalla *Kymlickas fråga* handlar om varför Rawls överhuvudtaget bryr sig om att tala om ett kontraktsargument, om det intuitiva argumentet är tillräckligt. Denna kritik riktas mot ursprungspositionen då den ifrågasätter varför Rawls överhuvudtaget infört begreppet ursprungsposition. Kymlickas fråga innebär ett svårt problem, då Rawls kommer fram till både rättvisepprinciperna och ursprungspositionens beskrivning med hjälp av sin intuitiva rättvisepuppfattning. Mot slutet av den argumenterande delen beskrev jag detta problem som att rättvisepprinciperna ”förekommer” ursprungspositionen.

Problemet med Kymlickas fråga kan inte lösas enkelt, genom att ge kontraktsargumentet större vikt i teorin. Det visar vad jag valt att kalla *Dworkins varning*, som säger att Rawls får problem om han ger kontraktsargumentet för stor vikt, eftersom kontraktet inte är något riktigt kontrakt, utan ett hypotetiskt. Denna svårighet som följer med hypotetiska kontrakt är Rawls väl medveten om.

Min avsikt med att presentera de två problemtyperna, var att de tillsammans utgör vad som kan liknas vid ett ”dilemma” för Rawls. Dilemmat ser ut som så att varje försök att tolka Rawls så att Kymlickas fråga får svar (d v s genom att ge kontraktsargumentet större vikt), leder till den tolkning av Rawls som Dworkin varnar för. Samtidigt tycks det vara så att varje tolkning av Rawls som tar Dworkins varning i aktning, (d v s genom att tona ner kontraktsargumentets vikt), leder till att Kymlickas fråga blir problematisk.

Detta dilemma ledde mig vidare med uppsatsen, då jag menar att det finns två sätt att klara sig ur dilemmat, som hänger ihop med två olika roller som ursprungspositionen kan tillskrivas. Innan jag kunde diskutera dessa två roller var jag dock tvungen att kortfattat diskutera två olika modeller för rättvisepprincipernas förhållande till oss. Den ena modellen kallade jag den naturliga, den säger att rättvisepprinciperna existerar oberoende av oss och att vi måste upptäcka dem. Den andra modellen, den konstruktivistiska, säger att vi måste konstruera rättvisepprinciperna. Dessa två modeller hänger samman med två roller som kan tillskrivas ursprungspositionen. Ingen av de två rollerna behöver vara felaktig, men de innebär två helt olika funktioner för ursprungspositionen. Jag kallade rollerna den naturliga och den konstruktivistiska rollen.

Jag har argumenterat för att om vi tillskriver ursprungspositionen den naturliga rollen, så finns det en mycket enkel lösning på dilemmat med Kymlickas fråga och Dworkins varning. Lösningen går ut på att visa att Kymlickas fråga inte utgör något problem, att det går att tona ner kontraktsargumentets vikt. Vi riskerar då inte att tolka Rawls på det felaktiga sätt som

Dworkins varnat för. Denna lösning är fullt godtagbar, men om ursprungspositionens roll är den naturliga kommer den sakna egentlig funktion för teorin. Det går då inte att tala om en kontraktualistisk teori.

Jag argumenterade för att även den konstruktivistiska rollen erbjuder en lösning på dilemmat. Lösningen går ut på att visa att det går att tillskriva kontraktsargumentet större vikt och på så vis svara på Kymlickas fråga, utan att råka ut för Dworkins varning. Lösningen ligger i att visa att rättvisepinciperna bör accepteras och efterlevas, inte därför att vi bundna att göra det på grund av ett verkligt eller hypotetiskt kontrakt. Vi ska acceptera rättvisepinciperna därför att de är de rätta principerna. Denna lösning ger kontraktsargumentet större vikt och är baserad på att ursprungspositionens konstruktivistiska roll innebär att ursprungspositionens får en mer betydande funktion för teorin.

Enligt den naturliga modellen och den naturliga rollen, finns de rätta principerna från början. Med intuitionens hjälp kommer man fram till både rättvisepinciperna och beskrivningen av ursprungspositionen. På det sättet kommer man till insikt om att rättvisepinciperna är de rätta principerna.

Enligt den konstruktivistiska modellen och den konstruktivistiska rollen, så har vi från början en intuitiv rättvisepincipuppfattning, som leder oss fram till både vår beskrivning av ursprungspositionen och rättvisepinciperna. Det finns dock inga från början givna rätta principer, som vi skulle kunna upptäcka. De rätta principerna måste konstrueras och med ursprungspositionen kommer vi fram till att rättvisepinciperna måste vara de rätta principerna. Detta gäller endast om vi tillskriver ursprungspositionen den konstruktivistiska rollen. Med ursprungspositionen får rättvisepinciperna sin moraliska status som de rätta principerna.

Om vi tänker oss ursprungspositionens roll som den konstruktivistiska, att Rawls teori är konstruktivistisk till sin metafysiska natur, så innebär det att han teori också kan sägas vara en kontraktualistisk teori. Det går inte att avlägsna kontraktsargumentet, teorin är som jag skrev i inledningen "tillräckligt kontraktualistisk". Det samma gäller inte om teorins metafysiska natur är den naturliga. Rawls rättviseteori kan inte vara en teori som bygger på den naturliga modellen, samtidigt som det är en kontraktsteori.

Det ligger naturligtvis inget egenvärde i att en teori är kontraktualistisk. Däremot verkar det ha varit i Rawls uttryckliga intresse att presentera en kontraktualistisk teori. Min uppsats handlar till viss del om metafysiska frågor, som Rawls inte velat diskutera i samband med sin teori. För den här uppsatsen har det dock varit av största vikt att diskutera de två metafysiska modellerna. Jag har inte velat visa att någon av de två modellerna är att föredra, eller att ursprungspositionen bör tillskrivas någon av de två rollerna framför den andra. Däremot har jag hävdad och argumenterat för att om Rawls teori ska vara en kontraktualistisk teori, så måste den också vara en konstruktivistisk teori.

APPENDIX: RAWLS OCH METAFYSIK

I avsnitt 2:4 tar jag upp två modeller för rättvisepincipernas förhållande till oss. Min argumentation bygger på att man (a) måste välja en av dessa två modeller, (b) att den naturliga modellen inte ger ursprungspositionen en tillräckligt central roll och (c) att man därför måste acceptera den konstruktivistiska modellen för att tolkningen av Rawls ska vara kontraktualistisk. Uppenbarligen får jag problem om jag inte kan visa att påstående (a) måste accepteras (d v s att de två modellerna är de enda modellerna man har att välja mellan), vilket jag inte gör i den löpande uppsatstexten. Det finns vissa poänger med att placera denna text som ett appendix. Dels innebär den en avvikning från uppsatsens huvudtema, dels berör den metafysiska frågor som Rawls inte ville diskutera i samband med sin teori. Texten är dock en lika nödvändig del av argumentationen som någon annan.

Jag tror att frågan om ursprungspositionens funktion (som inte är uppenbar för mig) i Rawls teori, kräver en diskussion om metafysiska frågor. Eller om man så vill: De funktioner som jag tänker mig att ursprungspositionen skulle kunna ha i teorin (mina två tolkningar av ursprungspositionens funktion), bygger på två olika metafysiska modeller.

Man kan se de två modellerna som representanter för de två större metafysiska grupperna ”realism” och ”anti-realism”. Den naturliga modellen är en realistisk modell och den konstruktivistiska modellen en anti-realistisk¹⁴. Denna uppdelning löser inte mitt problem eftersom det går att hitta andra representanter. Nihilismen är t ex en anti-realistisk tes (Brink 1989: s. 317), som inte kan sägas vara konstruktivistisk (i alla fall inte konstruktivistisk i den mening jag använder mig av termen). Det går även att tänka sig en realistisk modell som inte ser på intuitioner som moraliska ”observationer”.

Det är ett närmast omöjligt projekt att gå igenom alla tänkbara realistiska och icke-realistiska modeller och visa varför de inte duger som grund för en tolkning av Rawls. Däremot kan man peka på allmänna egenskaper som sådana modeller måste besitta. Det går uppenbarligen inte att använda vilken modell som helst på Rawls teori. Nihilismen är t ex inte förenlig med Rawls teori. Det är naturligtvis ett mycket omvänt sätt att argumentera, att anpassa metafysiken efter den teori man vill att den ska passa in på. Det är dock det enda möjliga sättet, eftersom jag har utgått ifrån Rawls teori i uppsatsen. I *Political Liberalism* skriver Rawls:

“Recall that I suppose we all have a comprehensive view extending well beyond the domain of the political, though it may be partial, and often fragmentary and incomplete. But that is irrelevant here. What is essential is that justice as fairness uses as basic organizing ideas certain fundamental that are political. Transcendental idealism and other such metaphysical doctrines play no role in their organization and exposition.” (Rawls 1993: s. 100)

Med citatet ovan försöker Rawls visa på skillnader mellan kantiansk och politisk konstruktivism (se även 3:3). Rawls uppfattning är, som framgår av citatet, att hans teori inte behöver anta någon speciell metafysik. Det är viktigt att poängtera att jag inte försökt att hävda motsatsen. I uppsatsen har jag inte argumenterat för den konstruktivistiska modellen, vad jag argumenterat för är att Rawls teori för att vara *kontraktualistisk* måste vara konstruktivistisk. Som jag nämnt är det inget egenvärde för en teori att vara kontraktualistisk. Jag använder citatet ovan för att visa hur de metafysiska frågor som min uppsats tar upp bör ställas.

¹⁴ Jag har i uppsatsen citerat Freeman där denne säger att konstruktivismen förnekar realismen (Freeman 2003: s. 27). För att se kopplingen mellan konstruktivism och anti-realism, se O’Neills *Constructivism in Rawls and Kant* (O’Neill 2003: s. 347f).

Frågan jag ställer är alltså inte vilken metafysisk modell Rawls kan ha haft i tanken. Den fråga jag ställer är: vilka metafysiska modeller leder fram till rimliga tolkningar av Rawls, rimliga tolkningar av ursprungspositionens funktion?

När man resonerar på detta omvända sätt ser man att teorin ”ställer krav” på sin egen metafysik. Den tolkning av teorin som följer på det metafysiska antagandet får inte vara en helt ny teori. Det är inte tillåtet att ”göra om” teorin för att den ska passa in på en metafysisk uppfattning som man råkar ha. Man kan t ex inte utgå ifrån en nihilistisk förutsättning och därefter visa att Rawls teori måste tolkas nihilistiskt (jag drar mig för att förklara hur en sådan tolkning skulle se ut). Den metafysiska modell man tänker sig, måste leda till en rimlig tolkning av Rawls (med rimlig menar jag t ex att tolkningen inte får vara en vantolkning av Rawls). Jag anser att de två modeller jag valt att arbeta med gör det. Modellerna är kompatibla med Rawls teori, samtidigt som (eller eventuellt därför att) modellerna inte leder till orimliga tolkningar. Det är som sagt ett märkligt sätt att argumentera, men det enda möjliga sättet att diskutera teorins metafysiska förutsättningar.

Jag tar i uppsatsen aldrig ställning för realismen eller anti-realismen (men jag utgår ifrån att de utesluter varandra). Jag presenterar istället två tolkningar, varav en bygger på realistiska antaganden (den naturliga rollen) och en på anti-realistiska antaganden (den konstruktivistiska modellen). De två tolkningarna kan därmed inte samexistera. Brink tycks, med en annan terminologi än min, tala om samma sak (se Brink 1989: s. 311). Detta är ett viktigt påpekande, att min uppsats inte innebär något metafysiskt ställningstagande. Jag har arbetat med de två tolkningarna och de två metafysiska modellerna parallellt och på så vis försökt få dem att stämma överens. Kravet på tolkningarna är, som ovan nämnt, att de ska vara rimliga. Kravet på de metafysiska modellerna, är att de ska kunna ligga till grund för tolkningarna. Jag anser att de två tolkningar jag gjort av Rawls, eller rättare sagt av ursprungspositionens funktion, är rimliga. De två tolkningarna av ursprungspositionen är mycket olika, vilket beror på att de bygger på två helt olika metafysiska utgångspunkter.

Frågan återstår dock, är de två modeller jag valt att arbeta med de enda modeller som leder fram till rimliga tolkningar av ursprungspositionens funktion? Svaret är nej. Det finns andra realistiska modeller än den naturliga som leder fram till rimliga tolkningar av ursprungspositionens funktion. De realistiska modellerna verkar dock leda fram till ungefär samma tolkning. Vi kan här kalla det för ”den realistiska tolkningen”. Brink talar om intuitionism istället för den naturliga modellen, men tycks syfta på samma sak. Han skriver att den intuitivistiska modellen innebär en realistisk syn på moraliska fakta och sanningar. Jag tror att man, om man utgår från den intuitionism som Brink talar om, skulle komma fram till ”den realistiska tolkningen” av ursprungspositionens funktion. Alltså: det finns fler realistiska modeller än den naturliga, som kommer fram till rimliga tolkningar av ursprungspositionens roll, men dessa tolkningar kommer inte att skilja sig från den tolkning som följer av den naturliga modellen.

Problemet är att detta gäller många realistiska modeller, men inte alla. Man kan tänka sig en realist, som på intuitiv väg kommer fram till att det endast existerar en enda fundamental princip. Denna fundamentala princip skulle kunna vara en kontraktualistisk utsaga, exempelvis ”en handling är fel om den strider mot principer som ingen på rimliga grunder skulle kunna förkasta” (se s. 13). Denne realist anser att hans fundamentala princip har tillräckligt stöd av den intuition som säger honom att principen är riktig. En sådan realistisk utgångspunkt leder inte fram till vad jag kallade ”den realistiska tolkningen”. Frågan är om denna realism är kontraktualistisk. Det vore mycket illa, då tesen jag argumenterat för säger att Rawls teori för att vara kontraktualistisk också måste vara konstruktivistisk. Det betyder antingen att (a) tesen är falsifierad, (b) realisten i fråga är konstruktivist, eller (c) realisten i

fråga är inte kontraktualist. Eftersom (b) kan uteslutas a priori, då konstruktivismen är anti-realistisk per definition, måste alltså (c) gälla för att (a) ska kunna uteslutas. Realisten får inte vara kontraktualist (eftersom han inte är konstruktivist).

Realisten hävdar att den intuition som får honom att ”upptäcka” den fundamentala principen, är en observation av den moraliska verkligheten. De principer han härleder ur den fundamentala principen, äger då objektiv giltighet, förutsatt att härledningen är godtagbar.

Det ser onekligen ut som att realisten kommer fram till rättvis principer med objektiv giltighet, utifrån en tänkt kontraktssituation och därmed skulle kunna sägas vara kontraktualist i samma mening som Rawls. Mitt argument emot detta är att intuitionen inte endast hjälper realisten fram till sin fundamentala princip, med den fundamentala principen följer även alla de principer som går att härleda ur den. Det går möjligen att med intuitionen komma fram till en fundamental princip som ”en handling är fel om den strider mot principer som ingen på rimliga grunder skulle kunna förkasta”, men med den principen följer även alla de principer som går att härleda ur den (de principer som ingen på rimliga grunder skulle kunna förkasta). Man kan till och med se härledningen som ett test – om det går att härleda principer ur den fundamentala principen som strider mot ens intuition, så måste det antingen vara fel på den fundamentala principen, eller intuitionen om det partikulära fallet. Vad det handlar om är alltså ett försök att nå reflektivt ekvilibrium. Realisten använder sig av det intuitiva argumentet för att komma fram till rättvis principerna. Någon kontraktualism är det inte tal om. Om realisten i fråga kan visa att de principer som går att härleda ur den fundamentala principen stämmer överens med intuitionen, har han starka skäl att tro att den fundamentala principen är sann (eller rimlig), samt att de härledda principerna är det. Han behöver inget kontraktsargument att stödja sig på, eftersom koherensen är stöd nog.

Däremot kan realisten hävda att han inte hade kunnat härleda sina principer ut den fundamentala principen, utan att använda sig av ett kontraktstänkande. Det skulle i så fall innebära att den hypotetiska kontraktssituation som realistsens fundamentala princip utgör är oumbärlig, att realisten är någon sorts kontraktualist. Realistsens fundamentala princip liknar ursprungspositionen i Rawls teori, men som jag skriver på sidan 12, så behöver vi inte använda oss av ursprungspositionen för att komma fram till exempelvis differensprincipen. Det intuitiva argumentet är tillräckligt. På samma sätt som ursprungspositionen, kommer den fundamentala principen i andra hand. Den har mer formen av ett ”test”, än ett hjälpmedel för att formulera principer.

Den fundamentala principen uppstår inte ”ur ett vakuum”, lika lite som ursprungspositionen. Tanken är att den ska täcka in ens intuitiva moraluppfattning, som av nödvändighet måste förekomma den fundamentala principen (se 3:4, för diskussion om ordningsföljden). Med ”ur ett vakuum”, menar jag att principen inte uppstår ur ingenting. Det är svårt att tänka sig hur man skulle kunna formulera en fundamental princip, utan att först ha en moraluppfattning. Den (intuitiva) moraluppfattningen måste förekomma principen, den är inte beroende av det hypotetiska kontraktstänkande som realistsens fundamentala princip innebär. Samma problem drabbar inte Rawls, förutsatt att han är konstruktivist. Som vi sett i uppsatsen innebär konstruktivismen en konstruktion av ett givet material (rättvis principerna). Materialet kommer alltid att förekomma ursprungspositionen, men ursprungspositionen kommer alltid att förekomma det som konstrueras (rättvis principernas objektiva giltighet och sanningsvärde). Vi ser här en viktig skillnad mellan de realistiska modellerna, och den anti-realistiska konstruktivismen. Den fundamentala principen ger inget kontraktsstöd för de principer som går att härleda ur den. Den fundamentala principen kan både vara förenlig med Rawls rättvis principer och en del av en koherent teori, men det innebär inte att realistsens rättviseteori är en kontraktualistisk teori.

Jag anser att min argumentation har slagit undan benen för en lång rad realistiska modeller. Jag har inte velat visa att rättvis principerna inte går att komma fram till utifrån realismen.

Vad jag velat visa är att realismen är oförenlig med Rawls kontraktualism. Möjligen finns det realistiska modeller som klarat sig undan min argumentation, men det är som sagt ett omöjligt projekt att gå igenom alla tänkbara modeller. Jag har inte *bevisat* att den naturliga modellen går att använda som representant för den realistiska utgångspunkten, men jag har givit starka skäl för att det går att göra så.

Att konstruktivismen kan användas som representant för den anti-realistiska utgångspunkten, är till en början enklare att argumentera för. Kravet på att rättvisepinciperna ska äga objektiv giltighet, slår undan benen på de flesta anti-realistiska modeller. Konstruktivismen är en av få anti-realistiska modeller, som klarar av det krav på rättvisepincipernas objektiva giltighet, som Rawls kontraktualism kräver. Jag tror t ex inte att det är möjligt att komma fram till en rimlig tolkning av Rawls, från en skepticistisk utgångspunkt. Tolkningen skulle inte, som jag skrev i inledningen, vara ”tillräckligt kontraktualistisk”.

Det är möjligt att det går att finna andra anti-realistiska modeller än konstruktivismen, som leder fram till tolkningar av Rawls där rättvisepincipernas objektiva giltighet bevaras. Jag har dock svårt att se hur en sådan modell skulle se ut, hur den skulle skilja sig väsentligt från konstruktivismen. Det krav på objektiv giltighet, som Rawls kontraktualism ställer, är ett högt ställt krav för de anti-realistiska modellerna. Jag kan inte sägas ha *bevisat* att konstruktivismen är den enda tänkbara anti-realistiska modellen för ändamålet i fråga, men liksom med den naturliga modellen och realismen, har jag givit starka skäl till varför det bör vara så.

Bevisbördan kan rimligen sägas ligga hos mig, det vill säga att vederlägga de alternativ som finns till den naturliga och den konstruktivistiska modellen. Min uppgift kan däremot inte vara att ta upp alla de alternativ som finns till de två modellerna.

I uppsatsen talar jag om den naturliga och den konstruktivistiska modellen, istället för att använda mig av den heltäckande distinktionen realism och anti-realism. Med heltäckande menar jag att distinktionen per definition täcker upp hela det metafysiska fältet. Poängen med att tala om den naturliga och den konstruktivistiska modellen, är som bekant att jag senare presenterar två tolkningar av Rawls som bygger på varsin modell. De två tolkningarna av ursprungspositionens funktion följer av de två modellerna. Den naturliga tolkningen följer inte av nödvändighet på alla realistiska modeller, liksom den konstruktivistiska tolkningen inte följer på alla anti-realistiska modeller.

Här i appendixet har jag fokuserat på att argumentera emot andra modeller, men det finns naturligtvis även positiva argument för de modeller jag valt att arbeta med (vilket är själva anledningen till att jag valt att arbeta med dem). En stor fördel är, som jag tidigare nämnt, att tolkningarna följer på modellerna, samtidigt som tolkningarna är rimliga och på så vis ger modellerna stöd.

Man kan i detta resonemang urskilja tre delar, (a) Rawls teori, (b) tolkningarna och (c) de metafysiska modellerna. Dessa delar ska inte ordnas på så vis att tolkningarna bygger på Rawls teori, som bygger vissa metafysiska förutsättningar. Tolkningarna (b) bygger *både* på Rawls teori (a) och de metafysiska modellerna (c). De metafysiska modellerna bygger *både* på Rawls teori (a) och vilken tolkning (b) man väljer. Tolkningarna av Rawls måste vara rimliga, givet den metafysiska modell vi väljer, samtidigt den metafysiska modell vi väljer inte får leda fram till orimliga tolkningar av Rawls. Det är uppenbart att de tre delarna hänger samman och att fixpunkten måste vara Rawls teori (a).

LITTERATUR

Blackburn (1996) *Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.

Brink (1989) *Moral Realism and the Foundations of Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dworkin (1977) *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.

Freeman (2003) *Introduction: John Rawls – An Overview*. I Freeman (red.) *The Cambridge Companion to Rawls*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kymlicka (1995) *Modern politisk filosofi. En introduktion*. Falun: Bokförlaget Nya Doxa.

Lübcke (red.) (1994) *Filosoflexikonet. Filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö*. Stockholm: Bokförlaget Forum.

O'Neill (2003) *Constructivism in Rawls and Kant*. I Freeman (red.) *The Cambridge Companion to Rawls*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rawls (1993) *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.

Rawls (1999) *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos.

Rawls (2001a) *Justice as Fairness: Political not Metaphysical*. I Rawls *Collected Papers*. Cambridge: Harvard University Press.

Rawls (2001b) *Preface for the French Edition of A Theory of Justice*. I Rawls *Collected Papers*. Cambridge: Harvard University Press.

Rawls (2001c) *Folkens rätt*. Göteborg: Daidalos.

Scanlon (1982) *Contraktualism and Utilitarianism*. I Sen och Williams *Utilitarianism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press.

Scanlon (2000) *What We Owe to Each Other*. Cambridge: Harvard University Press.

Scheffler (2003) *Rawls and Utilitarianism*. I Freeman (red.) *The Cambridge Companion to Rawls*. Cambridge: Cambridge University Press.

Thompson (1990) *The Realm of Rights*. Cambridge: Harvard University Press.

Wolff (1996) *An Introduction to Political Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.